

Vybrané aspekty sociální politiky v České a Namibijské republice

Lucie Trubáková

Bakalářská práce
2020

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Lucie Trubáková
Osobní číslo: H17715
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Forma studia: Prezenční
Téma práce: Vybrané aspekty sociální politiky v České a Namibijské republice

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti sociální politiky, zahraniční politiky a mezinárodně-právního rámce.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu formou rozhovoru.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

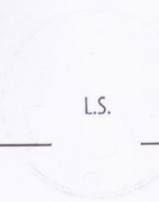

Forma zpracování bakalářské práce: Tiská/elektronická

Seznam doporučené literatury:

- DUKOVÁ, Ivana, Martin DUKA a Ivana KOHOUTOVÁ. *Sociální politika: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-3880-2.
- CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2007. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1369-4.
- KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 6., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-921-2.
- TOMEŠ, Igor. *Obory sociální politiky*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-868-5.
- TOMEŠ, Igor. *Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost*. 2. přepracované vyd. Praha: SOCIOKLUB, 2001. ISBN 80-86484-00-9.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Lucie Blašítková, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **4. října 2019**
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2020**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 22. ledna 2020

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- беру на ве́домии, же бакала́рская пра́це буде уложена в электрониче́ске подобе́ в университетни́м информа́ци́м систе́му доста́пна́ к на́hlednutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užit své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval.
V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně ...29. 5. 2020

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlášení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasažuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, ušije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nakrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložil, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Předkládaná bakalářská práce pojednává o podobě rodinné a vzdělávací politiky ve dvou státech – v České a Namibijské republice. V teoretické části jsou uvedeny obecné informace o sociální politice, stejně jako konkrétní znaky zvolených politik v obou zemích. V části praktické práce vymezuje jednotlivé kategorie, ke kterým předkládá důležité charakteristiky jak z české, tak namibijské rodinné i vzdělávací politiky. Jelikož se jedná o státy, které jsou mezi sebou porovnávány jen velmi zřídka, přináší tato práce mnohé zajímavé poznatky a možnost nahlédnout do poměrně neprozkoumané oblasti.

Klíčová slova: sociální politika, Česká republika, Namibijská republika, rodina, rodinná politika, vzdělání, vzdělávací politika, obsahová analýza

ABSTRACT

The presented bachelor thesis deals with the form of family and education policy in two countries – in the Czech Republic and the Republic of Namibia. The theoretical part provides general information about social policy as well as specific features of selected policies in both countries. In the practical part the thesis defines individual categories to which it presents important characteristics from both Czech and Namibian family and education policy. These two countries are compared with each other very rarely, so this work brings many interesting findings and the opportunity to look into a relatively unexplored area.

Keywords: social policy, the Czech Republic, the Republic of Namibia, family, family policy, education, education policy, content analysis

Chtěla bych poděkovat Mgr. Lucii Blašíkové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady, vstřícnost a trpělivost při zpracovávání bakalářské práce i v průběhu celého studia. Děkuji také své rodině, která mě vždy podporovala v maximální míře a ukázala mi, jak krásná umí Namibijská republika být.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 VYMEZENÍ OBSAHU SOCIÁLNÍ POLITIKY	11
1.1 POJETÍ SOCIÁLNÍ POLITIKY	12
1.2 SUBJEKTY A OBJEKTY SOCIÁLNÍ POLITIKY.....	13
1.3 CÍLE A NÁSTROJE SOCIÁLNÍ POLITIKY	15
1.4 FUNKCE A PRINCIPY SOCIÁLNÍ POLITIKY	17
1.5 TYPY SOCIÁLNÍ POLITIKY	21
2 PODOBA RODINNÉ POLITIKY V ČESKÉ A NAMIBIJSKÉ REPUBLICCE	23
2.1 RODINNÁ POLITIKA V ČESKÉ REPUBLICCE.....	26
2.2 RODINNÁ POLITIKA V NAMIBIJSKÉ REPUBLICCE	30
3 PODOBA VZDĚLÁVACÍ POLITIKY V ČESKÉ A NAMIBIJSKÉ REPUBLICCE	34
3.1 VZDĚLÁVACÍ POLITIKA V ČESKÉ REPUBLICCE	39
3.2 VZDĚLÁVACÍ POLITIKA V NAMIBIJSKÉ REPUBLICCE	43
II PRAKTICKÁ ČÁST	49
4 DESIGN VÝZKUMU	50
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	50
4.2 VÝZKUMNÉ CÍLE	50
4.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	50
4.4 POJETÍ VÝZKUMU	50
4.5 VÝZKUMNÝ SOUBOR	51
4.6 VÝZKUMNÁ METODA	51
4.7 ZPŮSOB ANALÝZY DAT	51
5 INTERPRETACE DAT	54
5.1 RODINNÁ POLITIKA	54
5.2 VZDĚLÁVACÍ POLITIKA	62
SHRNUTÍ A DISKUZE	67
ZÁVĚR	69
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	70
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	75
SEZNAM PŘÍLOH	76

ÚVOD

Sociální politika v České republice je v současné době poměrně hojně probíraným tématem. Téměř každý den se v novinách objeví zpráva, která se této problematice úzce dotýká. Zároveň máme možnost nahlédnout do téměř nepřeberného množství publikací a zdrojů, kde se dozvíme o skutečnostech týkajících se sociální politiky v evropských zemích.

Pokud se ale budeme chtít dozvědět informace o fungování sociální politiky v Namibijské republice, či jen o sociální politice v zemích afrického kontinentu, budeme je v našich knihovnách i internetových zdrojích hledat jen velmi obtížně.

Je skutečně sociální situace ve všech afrických zemích tak trýznivá? Jak se vlastně žije lidem v africké Namibii? Jak se zde stát stará o své obyvatele? Na otázky podobného typu se pokoušíme odpovědět v této bakalářské práci a obohatit tak (nejen) české čtenáře o nové informace a poukázat na to, že Namibie není tak zaostalou zemí, jak si mnozí myslí.

V teoretické části vymezujeme převážně hlavní terminologii, která se k tématu úzce váže. Stěžejní část naší práce tedy představuje získávání informací o fungování rodinné a vzdělávací politiky nejen v české, ale také namibijské sociální politice. Jelikož informace o zmiňovaných vybraných aspektech jsou obtížně vyhledatelné, považujeme za menší výzkum již samotné získávání těchto dat. Naším cílem je nalézt shodné a rozdílné prvky v obou politikách rozebíraných zemí. Naším hlavním cílem není vytvořit primárně komparační výzkum, přesto bychom nově nabyté informace o fungování těchto aspektů v Namibii chtěli dát do kontrastu se známými fakty o fungování totožných aspektů v české sociální politice.

Předkládaná bakalářská práce slouží převážně k obohacení vědění o fungování rodinné a vzdělávací politiky v Namibijské republice, jež v našich knihovnách a povědomích značně chybí. Neméně důležité je také porovnání se sociální politikou v naší zemi, abychom si případně mohli z Namibie vzít příklad, či naopak mohli stanovit doporučení, kterými by se tato africká země mohla v zájmu svých občanů začít řídit.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ OBSAHU SOCIÁLNÍ POLITIKY

Pokusů o vymezení sociální politiky je mnoho. Jelikož ji můžeme charakterizovat z různých pohledů i úrovní, v současnosti se v teorii i praxi setkáváme s různými interpretacemi tohoto pojmu (Arnoldová, 2007, s. 23). Uvedeme-li definice významných českých autorů zabývajících se touto tematikou, pak Krebs a kol. (2015, s. 17) vidí sociální politiku jako politiku, „*která se primárně orientuje na člověka, na rozvoj a kultivaci jeho životních podmínek, dispozic, na rozvoj jeho osobnosti a kvality života.*“

Tomeš (2001, s. 20) ji oproti tomu definuje jako „*soustavné a cílevědomé úsilí jednotlivých sociálních subjektů o změnu nebo udržení fungování svého nebo jiného (státního, obecního) sociálního systému.*“ Výsledkem je pak změna či fungování systému. To se projevuje (ne)rozhodováním a (ne)činností sociálních subjektů.

Dle Arnoldové (2007, s. 24) sociální politiku vymezujeme „*jako soubor aktivit, které promyšleně směřují: ke zlepšení základních životních podmínek obyvatelstva jako celku, resp. určitých skupin obyvatelstva, a k zabezpečení či udržování „sociální suverenity“ a „sociálního bezpečí“ v rámci daných hospodářských a politických možností státu.*“

Nečadová (2010, s. 5) mluví o tom, že sociální politiku nalezneme v politice všech vyspělých průmyslových států. Ovlivňuje ji kultura, společenské tradice, filozofie, morální principy, ekonomické aspekty a mnoho dalších faktorů dané společnosti.

Krebs a kol. (2015, s. 17-19) tvrdí, že sociální politiku je vždy třeba vnímat jako součást jistého společenského celku. Má mnoho vnitřních vazeb, stejně jako je vázána na ostatní prvky společenského systému. Proto je třeba mít na paměti, že se neutváří samostatně, ale je propojena s dalšími sférami, jako jsou sféra sociální, politická, kulturní, ekonomická, vědeckotechnická atd. Právě komplikovanost těchto vztahů a vazeb, stejně jako různá interpretace termínu „sociální“, historická determinace sociální politiky a další faktory výrazně ztěžují formulaci jednotné a komplexní definice sociální politiky. Za další, neméně podstatnou obtíž sociální politiky můžeme považovat také fakt, že snahy o deskripci různých sociálněpolitických opatření, institucí či institutů, jako jsou ku příkladu podpora v nezaměstnanosti, důchodové či nemocenské zabezpečení, velmi ztěžují jejich časté a rychlé změny. Z toho dále plyne, že sociální politika je úzce vázána na své společenské okolí a jeho podmínky. Bude se tedy vždy lišit v závislosti na místě i době, zároveň si však zachovává jisté společné znaky.

Obecně se definice sociální politiky jako praktické činnosti shodují ve třech znacích (Duková, Duka a Kohoutová, 2013, s. 13):

1. „*Prospěšnost občanům,*
2. *Vázanost na ekonomické i mimoekonomické cíle,*
3. *Užívání nástrojů umožňujících přerozdělování (redistribuci) zdrojů“.*

Závěrem tedy můžeme tvrdit, že sociální politika má tolik definic, kolik autorů o ní pojednává. I proto se v praxi spíše hovoří o konkrétních odvětvích sociální politiky, jako je bytová, rodinná či vzdělávací politika, než o sociální politice jako takové (Arnoldová, 2007, s. 23-25).

1.1 Pojetí sociální politiky

Jak již bylo řečeno, sociální politiku není možno jednoznačně definičně vymezit. Stejně tak není vázána ani na jednu vědní disciplínu. Má velmi úzký vztah k jiným vědním oborům, jako jsou např. politologie, ekonomie a ekonomika, sociologie, demografie, sociální právo, filozofie, historie, pedagogika, psychologie apod. (Duková, Duka a Kohoutová, 2013, s. 31-32).

V našich podmínkách se používá vymezení sociální politiky rozlišující tři přístupy (Kotous, Munková a Štefko, 2013, s. 10):

První přístup je charakterizován jako **široké pojetí sociální politiky**. Je chápán jako konkrétní jednání státu, jež v široké míře ovlivňuje sociální realitu v dané společnosti. Tento přístup je využíván při dlouhodobých úvahách o sociální politice.

Druhý přístup chápe sociální politiku jako **součást hospodářské politiky**. Tržní mechanismus často doprovází řada tvrdostí, jejichž eliminaci si klade za cíl právě tento přístup. Sociální politika je zde pojímána jako opatření zaměřující se na oblast zaměstnanosti, sociálního zabezpečení či rozvoje finančního ohodnocení zaměstnanců.

Třetí přístup se zaměřuje na oblast **sociálního zabezpečení**, a je také pojetím nejužším. Setkáváme se zde s opatřeními, která se zaměřují na oblast nemocenského a důchodového pojištění či pomoci rodinám s dětmi. Tedy s opatřeními, které jsou přínosem jedincům či skupinám, kterým je za určitých podmínek zajišťována životní úroveň společensky spotřebními fondy.

Je tedy důležité vymezit si dva základní pojmy, a to „sociální“ a „politika“.

Pojem „sociální“

Vychází z latinského „*socius*“ (druh), „*socio*“ (družím, sjednocuji), „*sociális*“ (společenský, společný). Pojem může být vnímán i jako sloužící společnosti, týkající se mezilidských vztahů, nesobecký, soucítící, vyžadující pomoc apod. (Duková, Duka a Kohoutová, 2013, s. 33). Můžeme jej vnímat ve třech rovinách:

V nejširším slova smyslu jako společenský, týkající se společnosti a mezilidských vztahů či prevence dezintegračních procesů. Proto zde řadíme např. politiku vzdělávání, zaměstnanosti, sociálního zabezpečení, rodinnou a zdravotní politiku apod. (Knausová, 2005, s. 9),

V užším slova smyslu jako snaha o zdokonalení životních podmínek obyvatel, a to pomocí cílevědomé činnosti jak státu, tak i institucí a organizací, jež se snaží o vytvoření takových podmínek, které napomáhají omezit sociální nerovnováhu, a zároveň zabezpečují harmonický vývoj jedinců, skupin i celé společnosti (Duková, Duka a Kohoutová, 2013, s. 33),

V nejužším slova smyslu, tedy spíše ve smyslu kurativním, jež zahrnuje zaměření se na nouzová opatření a řešení při nepříznivých sociálních situacích (Matoušek, 2008, s. 207).

Pojem „politika“

Jedná se o specifickou společenskou činnost, jež se projevuje souborem rozmanitých opatření. Konkrétním jednáním subjektů na různých úrovních je ovlivňována společenská realita. Tím dochází k prosazování a naplňování specifických cílů, jež jsou stanovovány převážně tak, aby vycházely z vědeckého poznání a následovaly vědecky podložené trendy. Proto se předpokládá, že politika bude vykonávána s vysokou odborností a profesionalitou, a její vykonavatelé budou schopni zvažovat vhodné podmínky, prostředky, formy a metody při formulaci, posuzování i realizování cílů. Politika je tedy výsledkem vyjednávání politických mocí, ekonomické situace, individuálních národnostních specifíků a tradic apod. (Krebs a kol., 2015, s. 21-22).

1.2 Subjekty a objekty sociální politiky

Subjekty a objekty, tedy aktéři sociální politiky jsou ti, kteří mají za úkol tvorbu a rozvoj sociální politiky ve státě a ti, pro koho je určena, tvořena a rozvíjena. Přestože jsou účastníci

sociální politiky rovnoprávní, jen málokdy se stává, že jsou tyto vztahy také rovnocenné. Většinou dochází k situacím, že jedna strana nabízí, poskytuje, přičemž druhá strana naopak přijímá. To však ještě neznamená, že to v konečném důsledku nepřináší užitek oběma stranám (Tomeš, 2010, s. 128).

Subjekty sociální politiky

Za subjekty jsou považováni ti, kteří tvoří, rozvíjí, realizují a přebírají zodpovědnost za sociální politiku. Krebs a kol. (2015, s. 50) popisuje subjekty jako ty, „*kdo mají zájem, vůli, schopnosti, předpoklady, možnosti a prostředky k určité sociální činnosti či chování a kdo takové činnosti a chování mohou iniciovat a naplňovat.*“

Existuje řada subjektů, jejichž struktura je různorodá. Obecně se dělí na státní a nestátní, kdy druhé zmiňované dále členíme na tržní a ostatní netržní subjekty (Arnoldová, 2007, s. 25).

Zvolili jsme členění subjektů, které ve své publikaci uvádí Krebs (2015, str. 50-51):

- **Stát a jeho orgány** – zejména parlament, který je odpovědný za provádění sociální politiky v konkrétním čase, a který má na starosti legislativní opatření týkající se (nejen) sociální politiky v daném státě. Orgány mohou mít působnost republikovou, územní či regionální. Konkrétně se jedná např. o resorty ministerstev jako MŠMT, MPSV, dále orgány sociálního zabezpečení či úřady práce.
- **Zaměstnavatelé a firmy** – zabezpečují opatření, které stát a jeho orgány stanoví. V praxi se však také setkáváme s dalšími opatřeními, a to těmi, která si vytváří sami zaměstnavatelé směrem ke svým zaměstnancům. Jinými slovy se jedná o firemní či podnikovou sociální politiku.
- **Zaměstnavatelské, zaměstnanecké a odborové orgány** – patří zde např. zaměstnavatelské, zaměstnanecké komory, profesní komory (např. Lékařská či Advokátní), odborové svazy a orgány.
- **Regiony, místní komunity, obce, jejich orgány a instituce, občanské organizace a iniciativy** – jedná se o nejrůznější charitativní a dobročinné organizace.
- **Církev** – v dnešní době se nesoustředí pouze na víru a její šíření, ale čím dál více se snaží být pro společnost otevřená v různých ohledech a oblastech. Ještě stále je výrazným prvkem v oblasti mravní, výchovné a vzdělávací, charitativní apod.

- **Občané, rodiny, domácnosti** – rodina má jako jediná instituce nezastupitelnou emocionální funkci. Proto právě v rámci těchto subjektů je rozsáhlá působnost při řešení a nápravě sociálních situací a je zde i významný prostor pro vzájemnou pomoc.

V rámci v dnešní době rostoucího trendu deinstitucionalizace a deformalizace opět stále více přichází do popředí funkce subjektů uvedených na spodních pozicích výše uvedeného členění. Dochází tedy ke snaze o posílení úlohy nestátních, především pak netržních subjektů v oblasti sociální politiky (Nečadová, 2010, s. 41).

Objekty sociální politiky

Při definici tohoto pojmu se autoři poněkud rozcházejí. Zatímco Krebs a kol. (2015, s. 49) chápe objekty sociální politiky jako všechny obyvatele konkrétního státu, stejně jako jedince či sociální skupiny, na které jsou sociálně-politická opatření směřována, Tomeš (2010, s. 130) jasně uvádí, že „*objektem nejsou všichni lidé žijící na stejném území*“. Jedná se pouze o jednotlivce, rodiny či jiné skupiny, pro které je sociální politika určena, profitují z ní. Dle něj se dají objekty nazvat cílovými skupinami.

Lze tedy říci, že některá opatření sociální politiky (oblast vzdělávání či zdravotní péče) jsou směřována na všechny obyvatele, kdežto jiná jsou zase směřována na konkrétní jedince či sociální skupiny (Arnoldová, 2007, s. 26). Objekty mohou být navíc různě strukturovány, např. dle věku, pohlaví a dalších demografických znaků, díky čemuž můžeme jednodušeji volit vhodná opatření právě pro danou skupinu či jednotlivce (Krebs a kol., 2015, s. 50).

1.3 Cíle a nástroje sociální politiky

Cíle sociální politiky

Sociálněpolitické cíle lze obecně definovat jako vymezení žádoucí budoucnosti, tedy stav, podoba a charakter sociální politiky, ke které se snažíme směřovat. Typické je pro ně to, že by měly sledovat společenský vývoj a utvářet se v souladu s ním, měly by ukazovat na potenciál budoucího rozvoje a v neposlední řadě by měly být dostatečně konkretizované např. v oblasti času, nákladovosti apod. Jedná se vždy o systém cílů, které směřují k naplnění cíle obecného, kterým je zdokonalování životních podmínek a rozvoj osobnosti (Krebs a kol., 2015, s. 40).

Pro formulaci cílů sociální politiky je rozhodující jedinec jako objekt sociální politiky a jeho nezadatelná práva, především pak právo na lidskou důstojnost a svobodné rozvíjení

osobnosti. Každý jedinec, i když je součástí nějakého celku, má své jedinečné vlastnosti, schopnosti, dovednosti, potřeby, zájmy apod. Sociální politika se proto zaměřuje také na jeho blaho a užitek z daných opatření (Arnoldová, 2007, s. 26). Je důležité zmínit, že cíle sociální politiky jsou historicky, společensky, místně, časově a mnohdy i ekonomicky podmíněny. To znamená, že se neustále vyvíjí a mění v návaznosti na probíhající změny v sociálním prostředí, kde sociálněpolitické subjekty působí (Tomeš, 2010, s. 138). s tím souvisí fakt, že vytváření, formulace, vytyčování i naplňování cílů je procesem konfliktním v různých oblastech (Krebs a kol., 2015, s. 42). V obecnosti se však dá říci, že cíle sociální politiky jsou výsledkem nuceného kompromisu mezi zájmy subjektů a sociálními potřebami objektů (Tomeš, 2010, s. 139). Musíme brát v potaz, že proces vytváření a formulace cílů je rozhodování, kdy musíme brát v potaz znalosti a hodnocení konkrétního sociálního systému či jevu (předpoklady, podmínky, nákladovost apod.), stejně jako představy zainteresovaných subjektů o tom, jak bude konkrétní sociální systém či jev v budoucnu užitečný (Krebs a kol., 2015, s. 41).

Dle Dukové, Duky a Kohoutové (2013, s. 49) je stěžejním cílem sociální politiky „*vytvoření důstojných podmínek pro život a zajištění rovných příležitostí pro všechny*“. Jedná se ku příkladu o rovné příležitosti z hlediska vzdělávání, zdravotní péče, bydlení či pracovní příležitosti. Snaží se tedy zajistit blahobyt pro všechny obyvatele v daném státě.

Nástroje sociální politiky

Jedná se o prostředky pro realizaci sociální politiky v dané zemi, a také o prostředky, pomocí kterých sociální subjekty působí na subjekty jiné či na sociální objekty. Zahrnují široké spektrum, které však musí naplňovat cíle, funkce a základní principy sociální politiky státu. Obecně se jedná o právo, instituce a finance (Duková, Duka a Kohoutová, 2013, s. 53). Krebs a kol. (2015, s. 64-65) nástroje sociální politiky rozděluje na:

- **Právní normy** – zákony, nařízení vlády, vyhlášky ministerstev či orgánů samosprávy, kolektivní smlouvy (Listina základních lidských práv a svobod, Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů (dále jen vzpp.), Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, vzpp. apod.),
- **Ekonomické nástroje** – opatření zaměřující se na přerozdělování a usměrňování dostupných zdrojů, ať už finančních, věcných či lidských tak, aby byly naplněny sociálněpolitické cíle,

- **Sociální dokumenty** – programy, projekty či plány různých organizací a institucí, dle kterých se formulují a následně dosahují sociálněpolitických cílů,
- **Nátlakové akce** – slouží k prosazování a dosahování zájmů konkrétních sociálních skupin (stávky, demonstrace, manifestace, petice apod.).

Duková, Duka a Kohoutová (2013, s. 55) navíc uvádí nástroje, které mají aplikační charakter. Řadí se sem **sociální příjmy** (dávky důchodového, nemocenského a sociálního pojištění či podpora v nezaměstnanosti); **sociální služby** (prostředek uspokojování specifických potřeb např. nemohoucích, nemocných, alkoholiků, toxikomanů a mnoha dalších sociálních skupin); **věcné dávky** (zdravotní a ochranné pracovní pomůcky či léky, poskytují se v oblastech, kde není jisté, zda by peněžité pomoc byla využita k danému účelu); **sociální pomoc** (potravin, ošacení či specifické pomůcky pro osoby s handicapem, je nákladnější než poskytování pomoci peněžité); **účelové půjčky** (nevratné půjčky pro překonání časové období okamžité potřeby finančních prostředků a aktuálními omezenými finančními možnostmi, např. na vzdělání či na bydlení). Dále zde můžeme zařadit i **úlevy, výhody a státní regulace cen spotřebního zboží a služeb**, jež jsou určeny pro určité skupiny obyvatel jako jsou studenti, senioři, osoby se zdravotním postižením apod.

Dle Krause a kol. (2015, s. 65) můžeme mezi nástroje zařadit také **sociální doktrínu**. Jedná se o jakousi dlouhodobou směrnicí pro realizaci praktické sociálně politické činnosti, vodítko pro její orientaci, v jakém pomezí by se měla pohybovat nejen v současnosti, ale také v budoucnosti. Udává zaměření sociální politiky s výhledem na 10-15 let, ale i déle. Nečadová (2010, s. 63) dále dodává, že by doktrína měla respektovat základní lidská práva, uvedená zvláště v Listině základních lidských práv a svobod, stejně jako hodnoty jako jsou sociální spravedlnost, solidarita, rovnost příležitostí apod.

1.4 Funkce a principy sociální politiky

Funkce sociální politiky

Funkcemi rozumíme aktivity zaměřené na uspokojování potřeb obyvatel a působící v jejich prospěch (Francová, Novotný, 2008, s. 58). Společně jsou ve vzájemném souladu, působící komplexně na širokou škálu objektů (např. rodina, nemocné osoby, osoby v nouzi). Jelikož se jedná o různé případy pomoci potřebným, je třeba také zvažovat míru zastoupení jednotlivých funkcí tak, aby bylo člověku pomůženo, zároveň však byla zachována jeho vůle k obnovení samostatnosti a odpovědnosti (Krebs a kol., 2015, s. 56).

Autoři (např. Arnoldová; Duka, Duková a Kohoutová; Krebs a spol.) se shodují na pěti sociálněpolitických funkcích. Jedná se o funkci ochrannou, rozdělovací a přerozdělovací, homogenizační, stimulační a preventivní. Arnoldová (2007, s. 32-33) uvádí, že vznik a vývoj uvedených funkcí probíhal postupně, a to v závislosti na čase, místě i situaci v konkrétním státě. Přestože funkce měly v rámci historického vývoje různý význam, dnes některé z nich (např. ochrannou a rozdělovací a přerozdělovací) řadíme k funkcím základním, ostatní pak k odvozeným. Úkolem každého státu je vytvořit v praktickém životě mezi těmito funkcemi soulad.

- **Ochranná funkce** – jedná se o funkci nejstarší. Snaží se o řešení již vzniklých sociálních událostí, situací, kdy je jedinec většinou znevýhodněn v ekonomické či sociální oblasti, a o zmírňování či eliminování jejich důsledků (např. nemoc, nezaměstnanost, stáří) (Potůček, 2005, s. 247).
- **Rozdělovací a přerozdělovací funkce** – nazývaná také redistribuční. Jedná se o funkci nejsložitější a zároveň nejvýznamnější. Její oblastí je co, komu, za co, jak a za jakých podmínek čerpat a rozdělovat. Nezaměřuje se pouze na příjmy, mzdy a důchody, ale také na dělení životních příležitostí mezi obyvatele daného státu a jejich začleňování do společnosti (Krebs a kol., 2015, s. 57-58).
- **Homogenizační funkce** – jedná se o funkci relativně novou. Je úzce propojena s funkcí redistribuční, jelikož jejím úkolem je zmenšovat sociální rozdíly v životních podmínkách a příležitostech občanů, dosahovat rovnosti při uspokojování životních potřeb (Krebs a kol., 2015, s. 62). To znamená rovný přístup ke vzdělání, bydlení, na trh práce apod. Orientuje se převážně na osoby nezaměstnané, se zdravotním postižením, na rodiny s dětmi, na matky živitelky a další sociálně znevýhodněné skupiny obyvatel (Knausová, 2005, s. 37).
- **Stimulační funkce** – nazývaná také jako funkce produktivity (Krebs a kol., 2015, s. 62). Snaží se o podporu, podněcování a vyvolávání požadovaného sociálního i ekonomického jednání, vztahů, jevů a procesů v různých oblastech lidské činnosti (Arnoldová, 2007, s. 35). Někdy k této funkci řadíme i **stabilizační** efekt sociální politiky, jelikož svými opatřeními redukuje sociální neklid a brání vzniku sociálních erupcí (Krebs a kol., 2015, s. 62-63).
- **Preventivní funkce** – nazývaná také profylaktická. Snaží se předcházet negativním dopadům již vzniklých sociálních situací a událostí (např. alkoholismus, závislost na

návykových látkách, nezaměstnanost) (Arnoldová, 2007, s. 62-63). Zároveň usiluje o omezení či zabránění samotného vzniku nežádoucích sociálních situací. Zasahuje do všech oblastí sociální politiky, obzvláště významná je pak v politice vzdělávací (Krebs a kol., 2015, s. 63).

Principy sociální politiky

Krebs a kol. (2015, s. 26) uvádí, že se jedná o ideové postupy, vedoucí myšlenky, které sociální politice udávají směr, regulují ji, a také se v ní promítají. Zahrnují jak filozofické učení převážně konzervativních směrů (některými autory, např. Nečadová či Krebs a spol., nazývané také jako sociálněpolitické doktríny) a základní, typické sociálněpolitické principy.

K první skupině se řadí **liberalismus**, který hlásá svobodu a samostatnost každého člověka, ale zároveň i jeho individuální zodpovědnost. Je na každém jedinci, jeho snaze a nasazení, jak bude vypadat jeho blaho a prospěch. Sociální politika není nakloněna státní solidaritě a redistribuci, zasáhne až v kritických situacích. Dále **křesťanské sociální učení**, které uznává svobodu člověka, zároveň však myslí i na obecné blaho. Hlavním cílem je odstranění bídy a s tím související dobročinná a charitativní činnost. Zdůrazňuje, že za situaci jedince odpovídá nejen on sám, ale i společenský systém. Posledním je **demokratický socialismus**, který je znám pro svou snahu demokraticky zajistit důstojné životní podmínky pro všechny tím, že se dodržují jistá pravidla. Akcentuje rovnost a hlásá, že značnou zodpovědnost za jedince přebírá stát (Krebs a kol., 2015, s. 26-27).

K základním principům řadíme:

- **Princip sociální spravedlnosti** – klíčový princip, spravedlnost jako protiklad k nespravedlnosti či bezpráví. Spravedlnost je pojem značně relativní. Můžeme ji vnímat jako *právní* (soubor právních norem a zásad, kterými rozlišujeme právní, popřípadě protiprávní jednání) či *sociální*. Sociální spravedlností myslíme pravidla pro redistribuci prostředků mezi jednotlivými účastníky sociálněpolitického jednání v daném státě. Předpoklady a bohatství jsou děleny mezi jednotlivce či skupiny zásadami *každému dle jeho zásluh; každému dle jeho potřeby; všem stejně* nebo *dle oprávnění* (Duková, Duka a Kohoutová, 2013, s. 56-57).
- **Princip sociální solidarity** – sociální solidarita jako soucit, porozumění, tolerance, vstřícnost, sounáležitost či vzájemná podpora. Souvisí s procesem utváření a distribuce životních podmínek a prostředků za účelem dosažení sociální

spravedlnosti. Ukazuje na to, že člověk je sociální bytost, a také na důležitost harmonické spolupráce mezi lidmi (Arnoldová, 2007, s. 42). solidarita může být ve formě *mezinárodní* (činnosti mezinárodních organizací, např. WHO), *celostátní* (státní aktivity, např. rozvoj kultury, vzdělávání, zdraví, pomoc sociálně slabým občanům), *na místní úrovni* (pomoc v rámci obcí, spolků, neziskových a charitativních organizací), *na úrovni jednotlivců* (pomoc v rámci rodin), *mezigenerační solidarity* (pomoc ekonomicky aktivních jedinců lidem ekonomicky neaktivním) či jako *solidarita bohatých s chudými, zdravých s nemocnými* apod. Navíc můžeme použít dělení na solidaritu *dobrovolnou* (dobročinnost, altruismus, darování) a *nedobrovolnou* (formou důchodového a zdravotního pojištění) (Duková, Duka, Kohoutová, 2013, s. 57-58). Je třeba dbát na to, že při vysoké míře solidarity může ochabnout jedincova snaha a aktivnost pro řešení jeho stavu. Proto by se stát měl snažit vytvořit takové podmínky a opatření, aby bylo solidarity třeba co nejméně (Potůček, 2005, s. 249).

- **Princip sociální subsidiarity** – subsidiární jako podpůrný, náhradní systém (Arnoldová, 2007, s. 42). V rámci tohoto principu je podporována samostatnost a zodpovědnost každého obyvatele daného státu. Nejdříve by si tedy měl pomoci jedinec sám svými silami a možnostmi. Pokud se to jemu samotnému nedaří, přichází na pomoc jeho rodina či komunita. Až na posledním místě, kdy jsou vyčerpány všechny ostatní možnosti, přichází s pomocí stát a jeho intervence (Knausová, 2005, s. 44). Stát by se měl v první řadě zabývat vytvářením takových podmínek, aby skutečně bylo v silách každého jedince pomoci si sám. To znamená učit občany k převzetí této odpovědnosti na straně jedné a zajišťování prostoru a možností k samostatnému sociálnímu jednání v reálných sociálních situacích na straně druhé. Tento princip je špatně přijímán silnými zastánci sociálního státu (Krebs a kol., 2015, s. 37-38).
- **Princip sociální participace** – participace jako účast či podílení se. Považuje za důležité, aby se lidé mohli podílet na veřejném dění, na tom, co jejich životy ovlivňuje (Potůček, 2005, s. 248). Jedinec přestává být pouhým sociálněpolitickým objektem a stává se z něj odpovědný a plnohodnotný subjekt. Již jen nepřijímá opatření sociální politiky, ale sám se podílí na jejich utváření a provádění (Krebs a kol., 2015, s. 39).

Uvedené principy jsou pouze těmi nezákadnějšími. Někteří autoři uvádí i další principy, o kterých se ale pouze zmíníme. Krebs a kol. (2015, s. 34-39) či Duková, Duka a Kohoutová (2013, s. 59) zmiňují **princip ekvivalence, univerzality, adekvátnosti, komplexnosti či garance**. Tomeš (2010, s. 317-320) hovoří zase o **principu svobody, práva, respektu k lidské důstojnosti** či o **principu veřejné kontroly**.

1.5 Typy sociální politiky

V některé literatuře nazývány také jako modely sociální politiky (např. Duková, Duka a Kohoutová, 2013, s. 15). Jednotlivé typy, modely, druhy rozlišujeme dle toho, kdo a v jaké míře se podílí na provádění opatření sociální politiky. Nejčastěji se uvádí dělení, jehož tvůrcem je R. M. Titmuss. Ten ve svém díle *Social Policy* uvádí tři ideální typy sociální politiky, jež jsou základem pro následující dělení (Kotous, Munková a Štefko, 2013, s. 14):

- **Redistributivní typ** – též paternalistický, občanský. Stát zde má dominantní roli, působí jako hlavní sociální subjekt. Sociální ochrana je vysoká a je zaměřena na všechny obyvatele bez toho, aniž by sledovala potřebnost (Duková, Duka a Kohoutová, 2013, s. 15). Tento typ vnímá sociální potřeby člověka jako jeho sociální práva, je poměrně ekonomicky náročný, proto vyžaduje hojnou redistribuci (Nečadová, 2010, s. 43). Řadí se sem státy jako Dánsko, Holandsko či Skandinávské země (Kraus a kol., 2015, s. 53).
- **Výkonový typ** – též korporativní (Kraus a kol., 2015, s. 53) či sociálně demokratický (Duková, Duka a Kohoutová, 2013, s. 15). Narozdíl od redistributivního typu hlásá, že by sociální potřeby měly být v prvé řadě uspokojovány prostřednictvím výkonu a produktivity člověka (Kraus a kol., 2015, s. 53). Stát zajišťuje pouze základní potřeby prostřednictvím sociálních dávek. Redistribuce je tedy v nižší míře. Typickými státy jsou Rakousko, Německo či Francie (Duková, Duka a Kohoutová, 2013, s. 15).
- **Reziduální typ** – opak typu redistributivního. Stát zde stojí v pozadí, je nejméně podstatným sociálním subjektem (Duková, Duka a Kohoutová, 2013, s. 15). Každý jedinec přebírá individuální odpovědnost za uspokojování svých sociálních potřeb. Opírá se přitom o trh s jeho institucemi, a také o rodinu. Teprve až dojde-li k selhání těchto subjektů, přichází s pomocí stát. Redistribuce je nejnižší z uvedených typů.

Můžeme zde zařadit země jako USA, Japonsko a v poslední době i Velká Británie (Kraus a kol., 2015, s. 54).

Je nutno brát v potaz, že uvedené typy neexistují v žádné zemi ve své čisté formě. I uvedené země pouze inklinují k danému typu, vždy zde však nalezneme i prvky typů ostatních. Stejně tak je tomu i u České republiky (Kraus a kol., 2015, s. 54-55). Jelikož se sociální politika každého státu utváří v závislosti na jeho historii, tradicích, společenských a hospodářských podmínkách apod., i sociální politika ČR byla ovlivňována a vyvíjela se v závislosti na naší socialistickou minulost i změny, které nastaly po roce 1989 (Nečadová, 2010, s. 45). Právě tento rok přinesl podstatnou přeměnu naší společnosti. Vznikají nové problémy, jako např. nezaměstnanost, chudoba, osoby bez přístřeší. Přesto si však z doby před revolučním rokem 1989 přenášíme jisté návyky, jako je ku příkladu neustálé spoléhání se na stát (Kraus a kol., 2015, s. 55).

2 PODOBA RODINNÉ POLITIKY V ČESKÉ A NAMIBIJSKÉ REPUBLICE

Ještě před samotným definováním jednotlivých politik je třeba vymezit si stěžejní pojmy této kapitoly. Především se pak jedná o pojem nezaopatřené dítě, rodina, rodinné prostředí a rodinná politika.

Nezaopatřené dítě

Pro důkladné pochopení problematiky je třeba si definovat, v jakých případech je jedinec považován za nezaopatřené dítě. Pro naše účely využijeme definice dle Zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, vzpp. (dále jen Zákon č. 117/1995 Sb.). Ten za nezaopatřené dítě „považuje dítě do skončení povinné školní docházky, nejdéle však do 26. roku věku“. To však ale jen v případě, „jestliže se soustavně připravuje na budoucí povolání“, případně „se nemůže soustavně připravovat na budoucí povolání nebo vykonávat výdělečnou činnost pro nemoc nebo úraz“, či v případě, že „z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu je neschopno vykonávat soustavnou výdělečnou činnost“. Dle tohoto zákona se za dítě nezaopatřené považuje také to, „které je poživitelem invalidního důchodu z důchodového pojištění pro invaliditu třetího stupně“ (§11 Zákona č. 117/1995 Sb.).

Rodina

Rodina je považována za nejstarší, základní a nejdůležitější společenskou instituci (Krebs a kol., 2015, s. 381). Zároveň je však velmi křehká a prochází mnohými proměnami, které zasahují vztahy i funkce této jednotky (Procházka, 2012, s. 101). I přes její nezastupitelnou roli ve společnosti však Kraus (2014, s. 80) upozorňuje na fakt, že její definování je značně komplikované. Kritéria, která dříve platila při jejím vymezování, dnes ztrácí na váze. Setkáváme se s tím, že již není nezbytné pro rodinný život spojení v zákonném manželském svazku. Přibývá případů, kdy se děti rodí mimo manželský svazek svých rodičů. Přesto však tato soužití fungují podobně či stejně jako rodina. Zároveň naplňují definici dle § 7 Zákona č. 117/1995 Sb., který za rodinu považuje osoby, které „spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby“.

Pro účely naší práce jsme zvolili definici dle Plaňavy (2000, s. 73), který rodinu vidí „jako strukturovaný celek (systém), jehož smyslem, účelem i náplní je utvářet relativně bezpečný, stabilní prostor a prostředí pro sdílení, reprodukci a produkci života lidí“. Tu doplníme ještě o definici dle Knausové (2007, s. 59), která za rodinu považuje společné žití rodičů

a dětí, tedy společně bydlící a hospodařící partnery s dítětem/děťmi či alespoň jednoho rodiče pečujícího o dítě/děti.

Považujeme za důležité uvést alespoň ve zkratce, jaké funkce rodina zastává. Zvolili jsme dělení dle Krause (2014, s. 81-83): **funkce biologicko-reprodukční** (má význam nejen pro jedince, ale také pro řádný rozvoj celé společnosti); **sociálně-ekonomická** (rodina jako prvek rozvoje ekonomiky v rámci výrobní i nevýrobní sféry, ale také jako spotřebitel nezbytný pro zdárné fungování trhu); **ochranná** (nazývaná též zaopatřovací či pečovatelská, hlavním úkolem je uspokojování životních potřeb, ať už biologických, zdravotních či hygienických, a to všech členů rodiny); **socializačně-výchovná** (rodina jako první sociální skupina pomáhá dětem zařadit se do společnosti, do praktického života, učí je základním dovednostem, návykům, způsobům chování či kultuře); **emocionální** (vytváření citového zázemí, pocitu lásky, bezpečí a jistoty, jedná se o funkci zásadní, nezastupitelnou žádnou jinou institucí). Nakonec je třeba uvést, že by rodina měla být také prostředím a prostředkem k **rekreaci, relaxaci a zábavě** (společné trávení volného času, zájmové činnosti, dovolené by měly být významné nejen pro děti, ale pro všechny členy rodiny).

Dle toho, jak je rodina schopna tyto funkce naplňovat mluvíme o rodině funkční; funkční s přechodnými problémy; problémové; dysfunkční a afunkční (Procházka, 2012, s. 113).

Závěrem tedy lze říci, že zdravá rodina a její prostředí je nezbytným základem pro zdárnou výchovu dětí (Veselá a kol., 2003, s. 13).

Rodinné prostředí

Rodinu řadíme do kategorie mikroprostředí. Na této úrovni se nacházejí sociální skupiny, které jsou významné svým intenzivním působením na jedince či bezprostředními dopady situací a událostí, které bezprostředně ovlivňují tyto skupiny (Procházka, 2012, s. 88). Prostředí rodiny ovlivňuje množství faktorů. Řadíme zde demograficko-psychologické podmínky, které se zaměřují na strukturu rodiny (rodina úplná či neúplná, počet dětí), věkovým rozdílem jednotlivých členů a aspekty, jež vyplývají z jejich chování. Dále k těmto podmínkám patří také vnitřní stabilita rodiny, která je základem pro pozitivní atmosféru a přirozený rozvoj rodinného života. Nemůžeme opomenout ani materiálně-ekonomické faktory, kam se řadí uplatnění rodičů na trhu práce a následný vliv na děti, stav bydlení a domácnosti, finanční zabezpečení, životní styl a s ním se pojící spotřeba rodiny, prostředky pro školní potřebu a zájmové činnosti, vliv technologií apod. Třetí a poslední skupinu tvoří oblast kulturně-výchovná, která je odrazem vzdělání a hodnotových preferencí rodičů,

životního stylu a trávení volného času či v jaké míře je rodinné prostředí pedagogizováno (Kraus, 2014, s. 86-87).

Rodinná politika

Z výše uvedeného vyplývá, že význam rodiny ve společnosti je nezastupitelný. I proto je chráněna státem, respektive jeho zákony (Veselá a kol., 2003, s. 13). Tato ochrana a podpora je prováděna prostřednictvím politických opatření, konkrétně pak pomocí rodinné politiky (Duková, Duka a Kohoutová, 2013, s. 138). Ta tvoří součást státní sociální politiky a obsahuje především sociální, právní a ekonomická opatření orientovaná na celkový stav a prostředí rodiny, stejně jako na její členy. Rodinná politiky se zaměřuje převážně na oblast mateřství, rodičovství, výživy a výchovy dětí, dále na pomoc dětem, jejichž rodina zanikla či selhala (pozůstalostní dávky, náhradní rodinná péče) apod. (Knausová, 2005, s. 59-61).

Podle angažovanosti a zapojení státu do rodinné politiky můžeme rozlišovat tři systémy. Prvním z nich je **liberální systém**, který je založen na odpovědnosti každého občana a státní podpora je poskytována pouze nízkopříjmovým rodinám. Mimo stát se v rámci tohoto systému výrazně angažují nestátní subjekty rodinné politiky. Druhým systémem je nazýván **konzervativním** či sociálně tržím, a funguje na předpokladu, že potřeby rodiny mají být uspokojovány pomocí aktivního zapojení na trhu práce. Stát poskytuje podporu na základě srovnání výše rodinných příjmů a společensky uznávané minimální úrovni jednotlivých rodinných potřeb. I zde je prostor pro uplatnění nestátních subjektů. Třetím a posledním je pak **univerzalistický systém**, dle kterého je sociální podpora rodinám poskytována bez ohledu na to, zda jsou sociálně potřebné. Významnou úlohu zde hraje stát s jeho redistribucí, přičemž působení nestátních subjektů je výrazně omezeno (Krebs a kol., 2015, s. 385-386).

Rodinná politika si klade za cíl snižovat stále se zvyšující výdaje rodin na obstarávání mladé generace, posílit význam rodiny a manželství ve společnosti, zabezpečit svobodný a všestranný rozvoj jedince v jeho rodině, zlepšovat podmínky pro jeho optimální rozvoj či se zaměřuje na co nejvhodnější způsob sloučení rodinných povinností se zaměstnáním (Krebs a kol., 2015, s. 385). Duková, Duka a Kohoutová (2013, s. 141-142) uvádějí další cíle rodinné politiky jako jsou vedení a výchova k partnerství, manželství a rodičovství, posilování sociální a ekonomické suverenity rodiny na trhu práce, tedy obecně všestranné vytváření podmínek pro optimální fungování rodiny. Krebs a kol. (2015, s. 385) však upozorňuje na to, že podoba rodinné politiky se v jednotlivých státech poněkud liší. Mohou

se zaměřovat nejen na rodiny jako celistvou skupinu, ale převážně na ty rodiny, které se potýkají s určitými problémy, mají specifické potřeby a jsou v různé míře zatěžovány.

V následujících dvou kapitolách si shrneme fungování rodinné politiky u nás a v Namibii.

2.1 Rodinná politika v České republice

Dle Aktualizované Koncepce rodinné politiky z května 2019 vydané Ministerstvem práce a sociálních věcí (dále jen MPSV) studie v posledních letech poukazují na značný význam rodiny v české společnosti. Přesto se však v současné době nacházejí velké mezery ku příkladu v možnostech skloubit rodinný a pracovní život, ve skutečnosti, že příjmy rodiny nejsou dostatečné, aby pokryly potřebné výdaje (např. bydlení či předškolní péče) a i přes mnohé snahy o její odstranění se stále můžeme setkávat s diskriminací žen. A zejména na tyto oblasti by se česká rodinná politika měla v budoucnu zaměřit.

Dle Dukové, Duky a Kohoutové (2013, s. 141) existují tři faktory, které ovlivňují rodinnou politiku. Jedná se o **faktor sociální** (od 50. let 20. stol. společensky a morálně přípustné, aby člověk v rámci svého života nezaložil rodinu), **biologický** (v 60. letech 20. stol. rozvoj a dosažitelnost antikoncepce, podpora života bez dětí a rodiny) a **politický** (od 19. stol. a vzniku systému sociálního pojištění život bez dětí a rodiny únosný také ekonomicky). Vznikem těchto tří faktorů došlo k znevýhodnění rodin s dětmi, a tak se rodinná politika stává nutnou kompenzací alespoň jejich ekonomického znevýhodnění.

Rodinná politika je uskutečňována pomocí nástrojů, které mají dvě podoby. Jednou z nich je **přímá podpora rodin**, kdy je státní sociální podpora poskytována prostřednictvím základních dávek. Ty jsou rozdělovány úřady práce, kde si o ně musí jedinec, resp. rodina požádat (Krebs a kol., 2015, s. 392). Slouží jako posílení k příjmům rodiny s dětmi, a to po celou dobu péče o nezaopatřené děti (Knausová, 2005, s. 61). Dávky jsou udělovány ve dvou skupinách, a to buď bez ohledu na výši příjmu rodiny či naopak je příjem rodiny testován. Do první skupiny se řadí např. peněžité pomoci v mateřství, rodičovský příspěvek, dávky péčovské péče či pohřebné. Druhá skupina pak zahrnuje porodné, přídavek na dítě či příspěvek na bydlení (Kraus a kol., 2015, s. 392). Kromě přímé podpory však stát zajišťuje i **podporu nepřímou**, kdy jsou dávky poskytovány zprostředkovaně. Jedná se o příspěvky na pobyt dětí v předškolních zařízeních (jesle, MŠ), na stravování ve školách, slevy na dopravu, poskytování školních učebnic bez příplatku apod. (Knausová, 2005, s. 61).

Abychom se mohli pustit do samotného výčtu opatření, které čítá česká rodinná politika, musíme si nejdříve uvést některé trendy, které panují v současné české společnosti. Tedy demografickou situaci a proměny tradiční rodiny. Krebs a kol. (2015, s. 399-401) uvádí, že zásadní změna nastala po revolučním roce 1989. Především se jedná o stárnutí populace, snižování počtu narozených dětí a také odsouvání prvního dítěte do pozdějšího věku. Kolibová (2008, s. 74-75) upozorňuje také na nesezdaná soužití, neúplná rodičovství či singles, tedy osoby, které rodinu nemají ani ji založit neplánují. Krebs a kol. (2015, s. 399-401) dále zmiňuje, že na druhé straně se díky rozvoji medicíny setkáváme i s pozitivnějšími skutečnostmi, jako je snižování počtu potratů a kojenecké úmrtnosti či prodlužující se střední délka života. Probíhající změny jsou rychlé, hluboké a mají výrazný dopad na rodinný život i na rodinu jako takovou. Rodinná politika se snaží na proměny společnosti reagovat včasné a flexibilně, proto se její podoba neustále proměňuje.

Rodinná politika je v České republice prováděna pomocí tří pilířů. Konkrétně se jedná o přímou sociální podporu státu, veřejné služby (např. předškolní a rané školní péče, sociální bydlení) a o daňové úlevy a slevy. Právě do poslední zmiňované oblasti je podpora rodin s dětmi nejvíce směřována. V rámci přímé sociální podpory, konkrétně pomocí dávek je nejvíce napomáháno rodinám s dětmi do čtyř let a rodinám, které jsou ohroženy chudobou. Pilíř veřejných služeb má ze všech zmiňovaných největší mezery a v rámci podpory rodin i státního rozpočtu by se mělo více zapracovat na jeho rozvoji (Aktualizovaná Koncepce rodinné politiky, 2019).

Zákony České republiky myslí na děti a jejich rodiny v mnoha ohledech. Jelikož se ale v naší práci nesnažíme o výčet české legislativy, vybíráme pouze ty, které se nám pro tuto problematiku zdají stěžejní. I proto se v následující části nejvíce zaměříme na oblast sociálního pojištění a státní sociální podpory, a s nimi spojenou finanční pomoc.

Považujeme za důležité také uvést, že jistá problematika (např. Informace týkající se pěstounské péče) jsou obsaženy v Občanském zákoníku, č. 89/2012 Sb., vzpp., do něhož byla vložena problematika dříve samostatného Zákona o rodině. Tímto zákonem se však specifitěji zabývat nebudeme.

Dávky sociálního pojištění

V rámci I. pilíře sociálního zabezpečení se budeme zabývat dávkami peněžité pomoci v mateřství, dávka otcovské poporodní péče, vyrovnávací příspěvek v těhotenství

a mateřství, zmíníme se také o ošetřovném, a nakonec uvedeme ještě vybrané dávky důchodového pojištění.

Peněžité pomoci v mateřství – tzv. “mateřská”. Ve většině případů náleží ženě, která dítě porodila. Na tuto dávku má však ve speciálních případech definovaných zákonem nárok také otec dítěte, případně manžel matky daného dítěte, dále osoba pečující o dítě, pokud došlo k úmrtí jeho matky či osoba, jež dítě převzala do péče. Matce dítěte náleží tato dávka po dobu 28 týdnů, v případě vícečetného porodu se jedná o podpůrnou dobu 37 týdnů. Těhotná žena má nárok nastoupit na mateřskou 6-8 týdnů před plánovaným termínem porodu. Výše dávky dosahuje 70 % denního vyměřovacího základu za kalendářní den (§32, §33, §34, §37 Zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, vzpp. - dále jen Zákon č. 187/2006 Sb.).

Dávka otcovské poporodní péče - tzv. “otcovská”. Nárok má především otec, jenž pečuje o dítě v období 6 týdnů od narození tohoto dítěte. Výše otcovské dosahuje 70 % denního vyměřovacího základu za kalendářní den a podpůrná doba činí 1 týden. Tato dávka slouží převážně k tomu, aby došlo k co nejlepšímu přivyknutí si na nového člena rodiny a zdárnému fungování domácnosti (§38a, §38b, §38c Zákona č. 187/2006 Sb.).

Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství – tato dávka náleží těhotné ženě, jež je zaměstnána na pozici, kterou nemůže z důvodu svého těhotenství vykonávat, a proto je převedena na jinou pozici. Vztahuje se také na případy prací, které nemohou vykonávat ženy v období devíti měsíců po porodu či ženy kojící, a které jsou z tohoto důvodu převedeny na práci jinou. Nová pracovní pozice je finančně hodnocena hůře než pozice stávající, proto ženě náleží vyplacení rozdílu mezi oběma částkami (§42, §44 Zákona č. 187/2006 Sb.).

Ošetřovné – nárok na tuto dávku má zaměstnanec, jenž z důvodu ošetřování dítěte, které je mladší 10 let a je nemocné, případně utrpělo úraz, nemůže vykonávat svou práci v zaměstnání. Vztahuje se také na situace, kdy zaměstnanec pečuje o dítě ve věku 10 let a méně, kterému bylo uzavřeno školské či jiné zařízení, v jehož denní či týdenní péči jinak dítě bývá a další zákonem stanovené situace. Osoba může tuto dávku pobírat nejdéle po dobu 9 kalendářních dní, výjimečně pak po dobu 16 dní, jedná-li se o jedince osamělého, v jehož péči je dítě do 16 let věku s neukončenou povinnou školní docházkou. Výše dávky dosahuje 60 % denního vyměřovacího základu (§39, §40, §41 Zákona č. 187/2006 Sb.).

Vdovský/vdovecký důchod – tento důchod se vztahuje pouze na vztah manžel – manželka. Pokud jeden z manželů zemře, druhý má nárok na vyplacení tohoto typu důchodu po dobu 1 roku, ve zvláštních případech uvedených v §50 odst. 2 Zákona č. 155/1995 Sb.,

o důchodovém pojištění, vzpp. (dále jen Zákon č. 155/1995 Sb.) může trvat i déle. Nárok na tuto dávku zaniká vznikem nového manželství (§50 Zákona č. 155/1995 Sb.).

Sirotčí důchod – nárok na něj má nezaopatřené dítě, jehož rodič či rodiče zemřeli. Tento nárok zaniká osvojením (§52 Zákona č. 155/1995 Sb.).

Dávky státní sociální podpory

Výše jsme si uvedli dávky, jež jsou závislé na skutečnosti, zdali si daná osoba platí sociální pojištění. V následující části se budeme zabývat vybranými dávkami, které jsou buďto závislé na výši příjmů dané domácnosti (přídavek na dítě, příspěvek na bydlení, porodné) či se vyplácejí nezávisle na těchto příjmech (rodičovský příspěvek). Tyto dávky padají pod správu MPSV a Úřadu práce ČR a slouží převážně k pokrytí výdajů na výživu a další základní potřeby rodin s dětmi (§1, §2, §2a Zákona č. 117/1995 Sb.).

Přídavek na dítě – první dávka, kterou se budeme zabývat, náleží nezaopatřenému dítěti (tedy do 18 let věku, nejvýše do 26 let věku, pokud se soustavně připravuje na budoucí povolání), pokud příjem jeho rodiny nepřesahuje 2,7násobek částky životního minima. Výše dávky záleží na věku dítěte a také na skutečnosti, zdali alespoň jeden z jeho rodičů pracuje (zvýšena výměra – podmínky podrobně definovány v příslušném zákoně) (§17, §18 Zákona č. 117/1995 Sb.).

Rodičovský příspěvek – nárok na tuto dávku má rodič, jenž celodenně a řádně pečuje o nejmladší dítě v rodině, a to až do 4 let věku tohoto dítěte. Celková částka činí 300 000 Kč, při vícečetném porodu se navyšuje na 450 000 Kč. Dávka se vyplácí měsíčně a výši měsíčního rodičovského příspěvku lze měnit jednou za období 3 měsíců (§30 Zákona č. 117/1995 Sb.).

Porodné – jedná se o dávku, jenž náleží ženě, která porodila první či druhé živé dítě, pokud příjem její rodiny nepřesahuje 2,7násobek částky životního minima. Výše dávky činí 13 000,- Kč u prvního narozeného dítěte a 10 000,- Kč pak u dítěte druhého, přičemž částka se vyplácí jednorázově (§44, §46 Zákona č. 117/1995 Sb.).

Životní a existenční minimum

Jedná se o částky, které stanovuje stát, a které jsou nutné k výpočtu výše některých dávek sociálního zabezpečení. Tuto problematiku upravuje Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, vzpp. (dále jen Zákon č. 110/2006 Sb.).

Životní minimum – slouží jako ukazatele částky, která je v současné době nezbytná k zabezpečení stravy a dalších základních potřeb. Jedná se o měsíční částku – u jednotlivce 3 140,- Kč, každá další dospělá osoba v rodině 2 830,- Kč, nezaopatřené dítě ve věku 15-26 let 2 450,- Kč, nezaopatřené dítě ve věku 6-15 let 2 140,- Kč a nezaopatřené dítě do 6 let věku 1 740,- Kč. Při sečtení všech příslušných částek dané rodiny, zjistíme její existenční minimum (§1, §3 Zákona č. 110/2006 Sb.).

Existenční minimum – zde je stanovena pevná částka 2 200,- Kč měsíčně, která je ukazatelem minimální hranice příjmů nutné k přežití jedince. Nevztahuje se na nezaopatřené děti, na osoby pobírající starobní důchod a osoby, jež jsou invalidní ve třetím stupni (§1, §5 Zákona č. 110/2006 Sb.).

Závěrem je nutné uvést, že Aktualizovaná Koncepce rodinné politiky (2019) upozorňuje na to, že v budoucích opatřeních rodinné politiky je mimo jiné třeba, aby byl brán v potaz výrazný dopad, jež má mateřství na zaměstnanost žen, vzít v úvahu fakt, že životní úroveň rodin s dětmi výrazně klesá a zvyšuje se naopak vzdělanost žen, s čímž úzce souvisí nízká míra porodnosti.

2.2 Rodinná politika v Namibijské republice

Namibie je zemí se středními příjmy a s jedním z nejkompexnějších systémů sociální ochrany v Africe. Poskytuje přímou i nepřímou sociální pomoc řadě ohrožených a zranitelných skupin, včetně dětí, starších osob a osob se zdravotním postižením. Mezi nejzávažnější problémy země patří chudoba, nerovnost a nezaměstnanost, což se negativně a velmi silně projevuje ve fungování tamějších rodin. V rámci systému sociální ochrany existují tři pilíře: **sociální pojištění** (financování z příspěvků jedinců v produktivním věku, v případě splnění požadavků má jedinec nárok na dávku, jež je obvykle úměrná jejich příjmům, má tedy větší hodnotu než dávky vyplácené sociální pomocí), **sociální pomoc/podpora** (přímé hotovostní či naturální transakce, financovány vládou, mohou být vypláceny domácnostem či jednotlivcům pod určitou hranicí příjmů či určité skupině, jako jsou starší osoby či osoby se zdravotním postižením) a **aktivní programy trhu práce** (zlepšují vyhlídky osob, jež jsou ohrožováni chudobou a osob zranitelných při hledání zaměstnání, obvykle mají podobu technického a odborného vzdělávání a přípravy) (Schade a kol., © OECD 2019, s. 3-16).

Přestože Namibijská ústava pracuje s pojmem „rodina“, není specificky vysvětleno, co tento termín znamená. To umožňuje, aby se právní koncepce rodiny vyvíjely tím způsobem, aby to vyhovovalo sociální realitě. Namibie bojuje s nízkou mírou manželství, a s tím spojeným výskytem velkého množství dětí, jež se rodí mimo manželství (© Legal Assistance Centre 2010, s. 4-5). Zákony upravující tuto oblast se zaměřují však více buď pouze na manželství nebo pouze na ochranu dítěte. Zákon o rodině či tomu podobný se v namibijské legislativě nevyskytuje. Jako příklad však lze uvést Child Care and Protection Act 3 of 2015 (Zákon o péči a ochraně dětí č. 3/2015), Marriage Act 25 of 1961 (Zákon o manželství č. 25/1961), Social Security Act 34 of 1994 (Zákon o sociálním zabezpečení č. 34/1994) či Children's Status Act 6 of 2006 (Zákon o postavení dětí č. 6/2006).

Namibian Constitution, as amended (Ústava Namibijské republiky, vzpp.)

Namibijská ústava říká, že rodina je přirozenou a základní jednotkou společnosti. I z toho důvodu má nárok na ochranu od státu i společnosti. Dále tento dokument udává, že muži a ženy, pokud jsou plnoletí, mají bez jakéhokoliv omezení, ať už z důvodu rasy, barvy pleti, etnického původu, národnosti, náboženství, vyznání či sociálního nebo ekonomického postavení, právo uzavřít manželství a založit rodinu. Oba manželé mají nárok na rovná práva v manželství, při jeho uzavření i zrušení. Manželství může být uzavřeno pouze se svobodným a plným souhlasem nastávajících manželů (Republic of Namibia, 1990, kap. 3, čl. 14). V tomto dokumentu jsou upravována také práva dětí, jako je např. právo na jméno od narození, na získání státní příslušnosti a právo na to, aby o ně pečovali jejich rodiče. Dále také uvádí, že až na výjimky, nesmí být děti mladší 14 let věku zaměstnávány v továrnách či dolech. Děti mladší 16 let věku mají právo na ochranu před ekonomickým vykořisťováním, nesmí být zaměstnávány či nuceny k práci, jenž by pro ně mohla být nebezpečná či by mohla narušovat jejich vzdělávání, zdraví, tělesný, duševní, morální či sociální rozvoj (Republic of Namibia, 1990, kap. 3, čl. 15). Více se v Ústavě o této problematice nepojednává.

Životní minimum – jedná se o částku, která je nutná pro pokrytí měsíčních nákladů, jenž jsou nutné k uspokojení základních potřeb. Do této částky se započítávají výdaje na stravu, bydlení, dopravu, zdraví, vzdělávání a ostatní výdaje. Pro jednotlivce je tato částka stanovena v rozmezí N\$5 205,00 – 6 799,00; pro standardní rodinu (dva rodiče a 2 děti) N\$7 490,00 – 9 705,00 a pro typickou rodinu (dva rodiče a 3,5 dětí) v rozmezí N\$9 300,00 – 11 900,00. Uvedené částky jsou pro rok 2018 (© WageIndicator 2020).

Príspevky na deti – v Namibii existují čtyři granty, které jsou uskutečňovány Ministerstvem pro rovnost pohlaví a péče o dítě (MGECW), jež podporují rodiny s dětmi. Jedná se o Grant zranitelného dítěte, který bojuje proti chudobě a je vyplácen rodinám s dětmi do 16 let věku, jejichž příjem je nižší než N\$1 000,00 měsíčně. Dalším je Grant na údržbu, jež poskytuje finanční pomoc rodičům s alespoň jedním dítětem mladším 18 let věku, a kdy příjem jednoho z rodičů je nižší než N\$1 000,00 měsíčně, přičemž druhý rodič zemřel, je nezaměstnaný, příjemce starobního důchodu či zdravotně postižený, případně je ve vězení po dobu šesti měsíců a déle. Příspěvek činí N\$250,00 na měsíc na každé takové dítě (Schade a kol., © OECD 2019, s. 15-16).

Mateřská dávka – v rámci sociálního pojištění. Žena na ni má nárok ve chvíli, kdy alespoň po dobu šesti měsíců přispívala na sociální pojištění, tedy minimálně po tuto dobu byla nepřetržitě aktivní na trhu práce, měla zaměstnání (Social Security Administration, 2017, s. 179). V Zákoně o sociálním zabezpečení z roku 1994 je uvedeno, že dávka je vyplácena po období 12 týdnů, z toho čtyři týdny před očekávaným termínem porodu a v období osmi týdnů po porodu. Pokud dojde k úmrtí dítěte v období dvou týdnů po porodu, má matka nárok na tento příspěvek pouze v období dalších čtyř týdnů po této události. Pokud dojde k úmrtí matky, má na příspěvek nárok osoba, jež o dítě pečuje (Republic of Namibia, 1994, část 5, odst. 29). Ženě náleží 100 % jejího základního výdělku. Minimální měsíční dávka je stanovena na N\$300,00, maximální pak na N\$13 000,00 (Social Security Administration, 2017, s. 180).

Peněžitá dávka v mateřství – je odpovědností zaměstnavatele. Žena pro její získání musí mít nepřetržitě zaměstnání alespoň po dobu šesti měsíců. Náleží jí 100 % jejich mzdových výdělků po dobu 12 týdnů (čtyři týdny před plánovaným termínem porodu, osm týdnů po porodu). Může však dojít i k prodloužení vyplácení této dávky o jeden měsíc v případě, že se vyskytnou komplikace vyplývající z těhotenství či porodu (Social Security Administration, 2017, s. 179-180).

Manželský pozůstalostní důchod – vdově či vdovci náleží 40 % trvalého invalidního důchodu, jenž zesnulý pobíral, či na který měl nárok (Social Security Administration, 2017, s. 180).

Sirotčí důchod – nárok na něj má každé dítě mladší 18 let věku, jemuž zemřel rodič. Vyplácí se 20 % trvalého invalidního důchodu, jenž zesnulý pobíral, či na který měl nárok. Nárok na

tento důchod zaniká, pokud se dítě uzavře manželství před 18 rokem věku (Social Security Administration, 2017, s. 180-181).

Pozůstalostní dávka – v rámci sociálního pojištění. Pokud osoba, jež zemřela, byla účastna na sociálním pojištění alespoň po dobu šesti měsíců, má na tuto dávku nárok druhý z manželů, děti zesnulého a osoby, jež na něm byly finančně závislé. Vdově či vdovci náleží jednorázový příspěvek ve výši N\$8 475. V případě, že zesnulá osoba nebyla v manželství, je tento příspěvek rovnoměrně rozdělen mezi ostatní způsobilé pozůstalé osoby (Social Security Administration, 2017, s. 178).

Soucitná či kompenzační dávka – je odpovědností zaměstnavatele. Dávka je vyplácena za smrt či vážné onemocnění dítěte, manžela či manželky, rodiče, prarodiče, sourozence, tchána či tchýně. Je vyplácena po dobu až pěti dní během každého dvanáctiměsíčního období nepřetržitého zaměstnání. Dávka činí 100 % výdělku zaměstnance, jemuž je poskytována (Social Security Administration, 2017, s. 179-180).

Příspěvek na zdravotně postižené dítě – je vyplácen za dítě, které má zdravotní postižení či je nemocné. Musí být předložena zpráva o sociálním zázemí vypracovaná sociálním pracovníkem, a také osvědčení o zdravotní způsobilosti, jež je vydané státním lékařem. Za každé dítě je vypláceno N\$250,00 měsíčně (Social Security Administration, 2017, s. 181).

3 PODOBA VZDĚLÁVACÍ POLITIKY V ČESKÉ A NAMIBIJSKÉ REPUBLICE

Stejně jako v předchozí kapitole, i zde je prvně třeba vymezit vybrané stěžejní pojmy, které se pojí k tématu vzdělávací politiky. Konkrétně se pak jedná o výchovu, vzdělávání, vzdělání, kvalifikaci, školu, pedagogizaci prostředí, vzdělávací prostředí a vzdělávací politiku samotnou.

Výchova

Můžeme ji považovat za pojem blízký termínu socializace. Jedná se o činnost cílevědomou a záměrnou, která si klade z cíl osobnostní rozvoj jedince (Procházka, 2012, s. 93-94). Kraus a kol. (2015, s. 448) navíc uvádí, že prostřednictvím výchovy dochází k utváření morálních a charakterových vlastností jedince, stejně jako k osvojování jistých způsobů a norem chování. Procházka (2012, s. 94) doplňuje, že podstatou výchovy je také předávání zkušeností a vědomostí dalším generacím, a zároveň zamezování opakování chyb, které napáchaly generace minulé. Výchova je ústředním pojmem pedagogiky.

Vzdělávání

Považujeme jej za proces, kdy dochází ke konfrontaci žáka s kulturou a jejími obsahy. Díky tomu dochází k získávání či rozvoji vědomostí, dovedností, schopností a dalších vlastností žáka. Jedná se o proces, jež podporuje enkulturaci (Janíková a kol., 2009, s. 15). Krebs a kol. (2015, s. 448) uvádí, že prostřednictvím vzdělání si jedinec znalosti a dovednosti nejen utváří, ale osvojuje si také metody, jimiž jich nabývá.

Vzdělání

Jedná se o výsledek výchovy a vzdělávání, o vlastnost člověka či prostředek charakteristiky dané společnosti. Důležitý není jen rozsah daného vzdělání, tedy kvantita, ale i kvalita tohoto vzdělání, jaký je jeho obsah a úroveň (Kraus a kol., 2015, s. 448). Mezi jeho funkce se řadí funkce **výchovná** (utváření vlastností jedince a pozitivní ovlivňování jeho vývoje), **vzdělávací** (získávání znalostí a dovedností), **kvalifikační** (způsobilost pro výkon jistého povolání a uplatnění se na trhu práce), **socializační** (jedinec jako součást společnosti), **integrační** (utváření postojů a dovedností v rámci sociálních interakcí), **preventivní** (v rámci celé společnosti i směrem k jednotlivci), **ochranná a kontrolní** (sociální kontrola a dohled), **nápravná** (v případě, že negativní či patologický jev již vznikl), **ekonomická** (díky vzdělání uplatnění na trhu práce a s tím se pojící finanční ohodnocení) či **selektivní**

(sociální status dle povolání) (Duková, Duka a Kohoutová, 2013, s. 164-165). Vzdělání můžeme považovat za ukazatel a jeden ze zdrojů blahobytu dané populace. Vzdělání napomáhá zvyšování produktivity práce, možnosti uplatnění se jedince na trhu práce, a tím snižování nezaměstnanost. To napomáhá zvyšovat kvalitu života, spokojenost, kvalitu životního stylu, a naopak omezovat nebezpečí vzniku sociálního ohrožení a množství trestných činů. I díky tomu by vzdělávací politika měla být v popředí zájmu jednotlivých států (Janíková a kol., 2009, s. 13).

Kvalifikace

Pojmy vzdělání a kvalifikace by se na první pohled mohly zdát totožné, ve skutečnosti tomu tak ale není. Kvalifikaci můžeme definovat jako schopnosti potřebné pro výkon dané profese (Krebs a kol., 2015, s. 448-449), zatímco vzdělání chápeme jako nepostradatelnou součást kvalifikace. Ta se však navíc skládá ještě z prvků mimovzdělanostních, jako je např. praxe, zručnost, schopnost práce s lidmi a jejich řízení (Arnoldová, 2007, s. 495). Jelikož však vzdělání nezasahuje jen do oblasti trhu práce, ale můžeme jej hodnotit i z hlediska sociálně-kulturního, nesmíme také jeho obsah a podobu přizpůsobit pouze tomu, aby odpovídalo přípravě kvalifikované pracovní síly, tedy aktuálním potřebám trhu práce (Krebs a kol., 2015, s. 449).

Škola

Pojem škola pochází z řeckého *scholé*, tedy prázdeň, možnost, příležitost (Walterová, 2004, s. 18). Dle Pedagogického slovníku (Průcha, Walterová a Mareš, 2003, s. 238) ji definujeme jako společenskou instituci, která poskytuje „vzdělání žákům příslušných věkových skupin v organizovaných formách podle určitých vzdělávacích programů“. Je však také místem, kde dochází k socializaci žáků a přípravě na jejich budoucí život. Funkce, jež škola vykonává, stejně jako její pojetí, se proměňují v závislosti na změnách a potřebách společnosti.

Pedagogizace prostředí

Zde pojednáváme o jednom z mnoha výchovných prostředků. Jeho principem je upravit, organizovat dané prostředí a navodit podmínky tak, aby došlo k co nejpozitivnějšímu a nejefektivnějšímu působení na vychovávanou osobu. Prostředí je upravováno tak, aby co nejvíce sledovalo výchovný cíl a výsledkem bylo naplnění tohoto cíle. Nejedná se jen o úpravy prostředí věcného, prostorového, ale i vztahové stránky (např. počet žáků ve třídě). Na tento prostředek však nelze nahlížet jako na cestu jednoduchou. Je zapotřebí převážně

kreativity, vynalézavosti a značně aktivy, aby se celé snažení setkalo s úspěchem (Kraus, Poláčková a kol., 2001, s. 108-109).

Vzdělávací prostředí

Prostředí školy nabízí především žákům nepřehlédnutelnou výchovnou a socializační příležitost. Na druhou stranu je třeba také brát v potaz to, že se žáci v tomto prostředí každodenně setkávají s negativními sociálními vlivy, které je mohou více či méně ovlivňovat. Významná je také skutečnost, že škola je prostředím, kde dochází k blízkému setkávání se světem dospělých (dítě jako žák), a zároveň se světem vrstevníků (dítě jako spolužák), čemuž je nutné také přizpůsobovat aktuální chování dítěte a je zde prostor pro jeho scholarizaci i socializaci (Procházka, 2012, s. 127). Kraus (2014, s. 104-111) na vzdělávací prostředí nahlíží ze tří pohledů. Zabývá se jeho věcnou a prostorovou stránkou, kam se řadí: lokalita, do které je vzdělávací zařízení situováno; architektonické řešení budovy, kde je zařízení umístěno, převážně její velikost a prostorové uspořádání; vybavenost prostor nábytkem, technickým vybavením, pomůckami; estetičnost, tedy jakési barevné ladění prostor a výzdoba; akustika ve třídách, prosvětlení prostor tak, aby se žáci i pracovníci zařízení cítili příjemně, ovlivňovalo to pozitivně jejich motivaci a podmínky ke vzdělávání; teplota ve třídách apod. Dále se autor zaměřuje na sociálně-psychické klima prostředí, tedy převážně osobnostně-vztahové hledisko a kultura školy. Zde se řadí osoby, jež v daném prostředí působí, tedy hlavně žáci a učitelé. Obě skupiny zaujímají určité sociální pozice, ze kterých vyplývají jejich sociální role, a také osobnostní znaky charakteristické pro danou skupinu. Mohli bychom si jako příklad uvést věkovou strukturu, pohlaví, příslušnost k sociální, etnické či náboženské skupině apod. Vztahy v rámci prostředí členíme na vztah žáci-pedagogové, vzájemné vztahy mezi žáky a mezi pedagogy. Charakter vztahů můžeme tedy rozlišit na formální a neformální. Nakonec autor zmiňuje vnější prostředí, jež silně ovlivňuje vzdělávací prostředí. Patří zde především demografické faktory, etnické poměry v prostředí, prestiž, další instituce, které spolupracují s konkrétním vzdělávacím prostředím či k němu mají blízko, případně konkurence, jež svádí boj o žáky a studenty apod. Obecně tedy můžeme říci, že vzdělávací prostředí hraje nezastupitelnou roli v životě každého jedince.

Vzdělávací politika

Z předchozích odstavců je zřejmé, že vzdělání je podstatnou podmínkou rozvoje každé společnosti. I z toho důvodu by problematika vzdělávací politiky neměla být státem a jeho zákony přehlížena, naopak by zde měla být snaha o co největší rozvoj této oblasti.

Kohoutek a kol. (2015, s. 14) tvrdí, že sice nalezneme definice vzdělávací politiky, ale odborníci se zatím neshodli na tom, co znamenají, případně neznamenaají. Tento obor sociální politiky má však různá pojetí a významy, které není možno shrnout do jednotné, všerhíkající definice. Kalous a Veselý (2006, s. 8) navíc upozorňují na to, že podoba i vnímání vzdělávací politiky se proměňuje v každé společnosti v závislosti na historickém vývoji.

Obecně však lze říci, že vzdělávací politika je řazena do systému sociální politiky z důvodu, že vzdělání vnímáme jako prvek sociálního i lidského rozvoje, a také je jím ovlivňována sociální struktura společnosti (Kolibová, 2008, s. 85). Kraus a kol. (2015, s. 453-454) chápé vzdělávací politiku jako soubor činností a opatření státu (ale i jiných subjektů) vedoucích k ideálnímu naplnění rolí vyplývajících z toho, jaké postavení má vzdělání ve společnosti. Jedná se o souhrn legislativního zajištění, jež zabezpečuje a upravuje vzdělávací systém dané společnosti, jeho fungování a řízení. Kalous a Veselý (2006, s. 8) zase vzdělávací politiku vidí jakou systém norem, pravidel a praktik formálního i neformálního charakteru, jimiž je v oblasti vzdělávání ovlivňováno počínání jak jedinců, tak institucí. Můžeme na ni nahlížet jako na vědní obor či praktickou činnost. V prvním případě je vzdělávací politika spíše nástrojem **vědeckého zkoumání** a analytické činnosti, kdy výsledkem je zjištění, jak tato oblast sociální politiky funguje, jak se vyvíjí, jaké jsou důvody tohoto rozvoje, stejně jako hledá cesty, jak ji vylepšit. Kdežto v případě **praktické činnosti** směřuje pozornost k samotné tvorbě této politiky (např. činnost ministerstev, financování, příslušné dokumenty). V reále se však tyto dvě pojetí prolínají a navzájem ovlivňují.

Vzdělávací politika si klade za cíl „zabezpečit rozvoj poznávací a duchovní kapacity populace, jejího poznatkového a dovednostního fondu a zabezpečit i rozvíjet morálněhodnotové orientace lidí“ (Krebs a kol., 2015, s. 454). K cíli se pojí také nástroje vzdělávací politiky, kdy jedním z nich je **plánování**, jež v sobě zahrnuje také stanovení základních cílů a způsobů k jejich naplnění. Druhým důležitým nástrojem je **legislativa**, tedy právní normy určené např. k úpravě vzdělávání. Nejvyšším zákonem ve státě je Ústava, avšak její podoba se v každé společnosti může lišit. Některé obsahují konkrétní regulaci vzdělávání, jiné zase tuto oblast poněkud opomíjí. Mimo ústavy však můžeme jmenovat také

ostatní zákony, vyhlášky, směrnice, nařízení apod. Jako další nástroj je využíváno **financování**. V případě financování oblasti školství je státem a jeho ministerstvy navrhováno a schvalováno, stejně tak jako je tato oblast převážně ze státního rozpočtu také prakticky financována. Podstatné je také uvést **kurikulární politiku**, jež se také řadí do zástupu nástrojů vzdělávací politiky. Zaměřuje se na tvorbu kurikula, jeho dokumentů, včetně jejich závaznosti a subjektů, jež se na tvorbě podílejí. Národní kurikulum stanovuje vzdělávací program, konkrétnější obsah vzdělávání v daném státě, jaké jsou jeho cíle, čeho by měli žáci v jistém období dosáhnout. Mezi ostatní nástroje se řadí **evaluace**, tedy způsoby a objekty hodnocení, dále **monitorování** vzdělávacího systému jako celku, a nakonec případná **vzdělávací reforma** (Brdek a Vychová, 2004, s. 18-20).

Co se principů týče, uvádí Arnoldová (2007, s. 496-498) ty, jež jsou součástí většiny vzdělávacích politik. Konkrétně se jedná o **princip celoživotního vzdělávání**, jelikož prostředí se neustále mění a vyvíjí, čemuž je třeba přizpůsobovat (nejen) odborné kompetence jedince, aby byl schopen naplnit podmínky a potřeby pracovní-profesního uplatnění. Dále mluvíme o **principu rovných šancí v přístupu ke vzdělávání**, jež jsou podstatnou součástí demokratických společností. Šanci na vzdělání a jeho dostupnost může každý jedinec využít dle svých možností, potřeb a zájmů. **Princip individualizace a diferenciac ve vzdělávání** předpokládá, že vzdělávací proces je přizpůsobován těm, kteří jsou vzděláváni. Snaží se tedy o rozvoj individuálních schopností, dovedností, znalostí a dalších stránek každého jedince. Posledním je pak **princip internacionalizace ve vzdělávání**, který napomáhá v situacích, kdy je při vzájemném kontaktu lidí různých ras, národností či náboženství nutné soužití a vzájemné porozumění. Tedy fungování v multikulturní společnosti.

Za cílové skupiny, tedy objekty vzdělávací politiky jsou považovány děti v předškolním věku, žáci na základních školách, mládež nad 15 let i dospělí jedinci, jež se připravují na budoucí povolání, dospělí jedinci, kteří si rozšiřují či doplňují dosavadní vzdělání či získávají kvalifikaci novou, ale také osoby v seniorském věku (např. U3V) (Knausová, 2005, s. 73).

Nakonec je třeba si objasnit, kdo je vlastně aktérem, tedy subjektem vzdělávací politiky. Jedním z nich a nejvýše postavení jsou **zvolení politici**, kam se řadí např. prezident, premiér, poslanci, primátoři, tajemníci, starostové. Jejich úkolem je schvalování zákonů a rozhodování o financování. Dále **školská administrativa**, tedy státní úředníci, jejichž

pozice souvisí s oblastí vzdělávání (např. ministr školství, vedení školské inspekce) či ředitelé škol. Zajišťují fungování systému vzdělávání, zjišťují jeho problémy a změny směřující k nápravě. **Učitelé** jsou dalšími podstatnými subjekty, kteří se přímo účastní vzdělávacího procesu a pro větší vyjednávací sílu se sdružují do **učitelských organizací**. Často opomíjenou skupinou ve vztahu ke vzdělávacímu prostředí bývají **rodiče a jejich asociace**. Vytváření a následné fungování těchto organizací je však oproti učitelským poněkud problematické a málo kdy efektivní. Často se totiž ani mezi sebou nedokáží shodnout na tom, co od školy požadují. Dostáváme se k aktérům, bez kterých by celá problematika nebyla možná, a těmi jsou **studenti**. Přestože jsou tak zásadní, málo kdy mají možnost vzdělávací politiku ovlivňovat v zásadnější míře. Překážkou je jim většinou převážně nedostatek finančních zdrojů a schopností organizovat. Přesto se však najdou situace, kdy jsou právě studenti schopni na politiku reagovat velmi bouřlivě. Závěrem si vyjmenujeme již jen výčet tří zbývajících subjektů, jimiž jsou **círky**, jež se státem v oblasti vzdělávání spolupracuje již od dob středověku, **zaměstnavatelé** a jejich požadavky na pracovní sílu a **experti**, jako vědci, představitelé zájmových sdružení či redaktori píšící informace z oboru (Kalous a Veselý, 2006, s. 35-43 či Brdek a Vychová, 2004, s. 20-22).

Stejně jako v předcházející kapitole, i v této části si představíme fungování vzdělávací politiky nejdříve u nás, a poté v Namibijské republice.

3.1 Vzdělávací politika v České republice

Dle Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020 (© 2013–2020 MŠMT a, s. 4), dále jen Strategie vzdělávací politiky, se vzdělávací politika snaží zodpovídat otázky týkající se organizování a rozvoje vzdělávacího systému tak, aby prostřednictvím něho docházelo k rozmachu daného státu, jeho demokratického fungování, stejně jako ke schopnosti uplatnění se jedinců na trhu práce i v rámci neustále se proměňující společnosti. To vše napomáhá konkurenceschopnosti státu.

Vzdělávací politika u nás se silně proměnila po přelomovém roce 1989 převážně ve třech oblastech. Stát v této oblasti ztratil své výsadní postavení, do rozhodování a utváření se začaly zapojovat také nestátní subjekty, a toto období znamenalo také možnost vzniku množství soukromých a církevních škol (Krebs a kol., 2015, s. 466). Změny bylo nutno provádět postupně a jedním z významných opatření bylo také přijetí zákona o vysokých školách, k čemuž došlo v roce 1990, a postupný vznik alternativních škol (Kotous, Munková a Štefko, 2013, s. 146). Školy tedy získaly možnost větší míry autonomie a vznikla široká

nabídka možností vzdělávání, čímž se tato oblast dostala více do středu zájmů obyvatel a státních i nestátních subjektů. Proměnou prošla také problematika zajištění spravedlivého přístupu a kvality ve vzdělávání. Odborná příprava na budoucí povolání tvoří podstatnou součást života každého jedince. Je však důležitou i pro stát, jelikož jejím prostřednictvím probíhá prevence proti nezaměstnanosti, která může mít za následek různé společenské problémy. Ty mohou negativně ovlivňovat stát, jeho rozpočet a konkurenceschopnost. Co se kvality vzdělávání týče, v dnešní době stále více přetrvávají kvantitativní aspekty, které je třeba postupně omezit. Poslední oblastí změny je financování a efektivnost vynakládání zdrojů financí (Krebs a kol., 2015, s. 468-471). Na ní by se měly začít více podílet také podniky, soukromé a církevní instituce, obce, fondy, nadace a v jednání jsou i samotní studenti (hlavně u vysokých škol) (Kotous, Munková a Štefko, 2013, s. 146). Je jasné, že tato problematika si také žádá značné úpravy, aby došlo k co nejefektivnějšímu a odpovídajícímu financování jednotlivých oblastí školství (Krebs a kol., 2015, s. 466-471).

V České republice existuje množství dokumentů i legislativních opatření, které upravují oblast vzdělávací politiky. V rámci naší práce si uvedeme stěžejní dokumenty, jako je již zmiňovaná Strategie vzdělávací politiky, Bílá kniha, RVP, ŠVP, ISCED, Kurikulum a legislativu jako je Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, vzpp (Školský zákon) či Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, vzpp (dále jen Zákon č. 111/1998 Sb.).

Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020

Vznik tohoto dokumentu stojí na předpokladu, že je nutné, aby se vzdělávací soustava a její rozvoj opírala o obecný strategický rámec, z něhož vychází všechny další koncepce a opatření. Strategie vzdělávací politiky je tedy brána jako obecné východisko při tvorbě české vzdělávací politiky pro budoucí období. Poukazuje na to, jakým směrem by se oblast vzdělávání měla ubírat, jaké by měly být její priority apod. Na ni navazující dokumenty tyto obecné základy rozpracovávají do konkrétnější podoby. Strategie také vymezuje některé pojmy, které se k problematice úzce váží, jako např. učitel či různé formy učení. Za svůj obecný cíl považuje zlepšení výsledků a zvyšování motivace u objektů vzdělávací politiky, a aby vzděláváním docházelo k rozvinutí jejich potenciálu (© 2013–2020 MŠMT a, s. 5-9).

Strategie vzdělávací politiky vidí silné stránky českého školského systému v nízké míře předčasného ukončení vzdělávání v počáteční fázi, následné úspěšné ukončování středoškolského vzdělávání ve vysoké míře, a nakonec i větší atraktivitu a otevřeno

vzdělávání terciárního. Přesto však nelze říci, že je v těchto oblastech vyhráno a je třeba i nadále se zaměřovat na skupiny, které jsou ohroženy školní neúspěšností, a s tím spojeným ukončením vzdělávání (© 2013–2020 MŠMT a, s. 10-11).

Za výrazný nedostatek tento dokument považuje nejasnou formulaci dlouhodobých strategických priorit, což v podstatné míře zabraňuje plnohodnotnému naplňování cílů vzdělávací politiky. Proto sama stanovuje pouze omezený počet těchto priorit, ke kterým by se však mělo cíleně a strategicky směřovat. Konkrétně se jedná o snižování nerovností ve vzdělávání, podporování kvalitní výuky, stejně jako učitelů, jež jsou zásadním předpokladem k této výuce, a nakonec by se mělo usilovat o odpovědné a efektivní řízení vzdělávacího systému. Každá ze tří jmenovaných oblastí je v dokumentu blíže rozpracována, což slouží jako návod, jak požadovaného stavu dosáhnout (© 2013–2020 MŠMT a, s. 12-38).

Dále Strategie pojednává o nástrojích vzdělávací politiky, kam řadí nástroje regulativní (legislativní rámec), ekonomické a informační, o finančním zajištění, které probíhá především ze státního rozpočtu, ale také z různých fondů (např. Evropské fondy) a programů (např. Erasmus+), a také o monitoringu a vyhodnocování naplňování tohoto dokumentu (© 2013–2020 MŠMT a, s. 39-49).

Schválením Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020 došlo k pozbytí platnosti Národního programu rozvoje vzdělávací soustavy (tzv. Bílá kniha), jež vyšel v roce 2001 (© 2013–2020 MŠMT a, s. 43). V návaznosti na končící platnost Strategie do roku 2020 je připravován nový dokument, jenž ponese název Strategie vzdělávací politiky do roku 2030+ (“Strategie 2030+”) (© 2013–2020 MŠMT b).

Co se legislativní úpravy v oblasti vzdělávání týče, je nezbytné uvést dva zákony – Školský zákon a Zákon o vysokých školách.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, vzpp.

Známý také jako Školský zákon. §7 tohoto zákona popisuje podobu českého vzdělávacího systému. Tu tvoří nejen školy, ale také školská zařízení, jež jsou v tomto zákoně uvedena (v desáté části). Mezi druhy škol v ČR se řadí “*mateřská škola, základní škola, střední škola (gymnázium, střední odborná škola a střední odborné učiliště), konzervatoř, vyšší odborná škola, základní umělecká škola a jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky*”.

Co se organizace školního roku týče, jeho začátek je 1. září a konec připadá na 31. srpna následujícího roku. V rámci této doby se střídají období školního vyučování a prázdnin. První z nich se dělí na pololetí a vyučování probíhá v rámci pětidenního pracovního, tedy vyučovacího týdne. Max. 5 dní mimořádného volna v rámci školního roku může stanovit ředitel dané školy, musí k tomu však být závažný důvod. Jednotkou vyučování je vyučovací hodina, jejíž nejčastější délka je stanovena na 45 minut (§24, §26).

V rámci **předškolního vzdělávání** je třeba uvést, že byl nově zaveden povinný poslední ročník tohoto vzdělávání. Z toho vyplývá, že dítě musí nastoupit do mateřské roce od počátku školního roku, jež následuje po dovršení pátého roku věku a pokračovat v tomto typu vzdělávání až do zahájení povinné školní docházky. Tato povinnost neplatí pro děti s hlubokým mentálním postižením (§34, §34a).

Povinná školní docházka obsahuje devět ročníků základního vzdělávání. Je-li měřením školní zralosti prokázáno, že je dítě dostatečně připravené, začíná se školní docházka školním rokem, jež následuje po dovršení šestého roku věku dítěte a může pokračovat až do jeho sedmnáctého roku věku. V případě nezralosti dítěte mají rodiče možnost podat žádost o odklad povinné školní docházky, a to až do osmého roku věku dítěte. V rámci tohoto stupně vzdělávání by u žáků mělo dojít k poznávání vlastních dovedností, vědomostí, schopností a možností, k osvojení takových strategií učení, které jim umožní celoživotní vzdělávání a motivaci k němu, dále k osvojení tvořivosti a schopnosti řešit problémy úměrně svému věku, komunikovat a spolupracovat se svým okolím, ochraňovat zdraví, hodnoty i životní prostředí. Žáky by mělo vést k ohleduplnosti, respektu a toleranci k druhým i k odlišnostem. Zároveň je to i příprava na budoucí zaměření a uplatnění. (§36, §37, §44).

U žáků zapojených do **středního vzdělávání** by mělo docházet k dalšímu rozvoji dovedností, schopností, znalostí, postojů a hodnot. Informace předávané na tomto stupni jsou již širší a hlubší a měly by vést k přípravě žáka na výkon budoucího povolání. Při ukončení mohou žáci dosahovat středního vzdělání, středního vzdělání s výučním listem či středního vzdělání s maturitní zkouškou (§57, §58).

Zákon upravuje také problematiku školských rad, jež jsou zřizovány při základních, středních a vyšších odborných školách. Umožňuje se tak rodičům či zákonným zástupcům žáků, zletilým studentům, pedagogickým pracovníkům, zřizovatelům a dalším, aby se podíleli na správě a chodu školy. Mezi funkce školské rady patří vytváření cílů a návrhů

budoucího směřování školy, zasahování do návrhů ŠVP a jejich uskutečňování, schvalování školního a stipendijního řádu či projednávání rozpočtu školy (§167, §168).

Školský zákon upravuje také důležitou problematiku rámcových a školních vzdělávacích programů. Pomocí **rámcových vzdělávacích programů** (dále jen RVP) jsou určovány cíle, formy, obsah a délka vzdělávání. Reagují na aktuální poznatky z oboru psychologie a pedagogiky, ale také z oborů, ze kterých jsou poznatky v rámci vzdělávání získávány. Vydává je konkrétní ministerstvo (nejčastěji MŠMT). Jsou již jakousi specifitější podobou Strategie vzdělávací politiky (§4). **Školní vzdělávací programy** (dále jen ŠVP) jsou ještě konkrétnější. Jejich obsah musí odpovídat RVP, který se k nim pojí. Může pojednávat např. o podmínkách pro přijetí uchazeče a ukončování vzdělávání či o podmínkách personálních, materiálních. Vydává je ředitel školy a musí být dostupný všem, kterých se týká (§5). Mimo ŠVP si škola stanovuje také svůj školní a stipendijní řád (§30).

Zákon č. 111/1998 Sb., zákon o vysokých školách, vzpp.

Tento zákon vidí vysoké školy jako nejvyšší stupeň českého vzdělávacího systému, tedy vrchol nejen vzdělanosti, ale také poznání a tvůrčí činnosti. Významnou měrou se podílejí na rozvoji sociální, kulturní, vědecké a ekonomické složky společnosti. Oblast vysokého školství je jak veřejná, tak i soukromá (§1, §5, §39). V české soustavě vysokých škol existují tři typy studijních programů. Jedná se o bakalářský (standardní doba studia 3-4 roky), magisterský (standardní doba studia bez návaznosti na bakalářský studijní program je 4-6 let, s bakalářským studijním programem 1-3 roky) a doktorský studijní program (standardní doba studia 3-4 roky) (§45-§47).

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, vzpp.

Zde považujeme za důležité upozornit na existenci zákona samotného. Z jeho obsahu uvádíme pouze informaci, přímá pedagogická činnost je v kompetenci učitelů, vychovatelů, speciálních pedagogů, pedagogů volného času, asistentů pedagoga, pedagogů v zařízeních pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, psychologů, trenérů, metodiků prevence v pedagogicko-psychologické poradně a vedoucích pedagogických pracovníků (§2).

3.2 Vzdělávací politika v Namibijské republice

V rámci vzdělávací politiky, jež je uplatňována v Namibii, si také uvedeme základní legislativu a dokumenty, jež se k této oblasti úzce pojí.

Namibian Constitution, as amended (Ústava Namibijské republiky, vzpp.)

Ústava, jako hlavní legislativní dokument země uvádí, že každá osoba má právo na vzdělání. Základní vzdělání je povinné a stát musí poskytnout přiměřené zařízení, jež umožňuje uplatňovat toto právo pro všechny obyvatele Namibie v uspokojivé míře. To znamená zřizování a rozvoj státních škol, na nichž bude základní vzdělání poskytováno zdarma. Dále je pomocí Ústavy ustanoveno, že dítě nesmí ukončit vzdělávání před dokončením vzdělávání základního, případně do 16 let věku. Záleží, která ze situací nastane dříve. Dle tohoto zákona je také stanoveno, že všechny osoby mají právo zřizovat a provozovat soukromé či vysoké školy (případně další instituce terciárního vzdělávání). Více se již Ústava oblastí vzdělávání nezabývá (Republic of Namibia, 1990, kap. 3, čl. 20).

Education Act 16 of 2001, as amended (Vzdělávací zákon č. 16/2001, vzpp.)

Jedná se o hlavní zákon namibijské legislativy upravující vzdělávací politiku. Podobně, jako je tomu u nás, i Namibie se snaží zajistit poskytování národních vzdělávacích služeb, jež jsou spravedlivé, kvalitní, demokratické a především přístupné. V rámci těchto snah vznikají a spolupracují Školské rady, Národní poradenská rada pro vzdělávání, Regionální vzdělávací fóra, Krajské, místní a okresní vzdělávací úřady, Národní rada pro posuzování a certifikaci zkoušek či Fond pro rozvoj vzdělávání (Republic of Namibia, 2001, Act).

Zákon na začátku definuje základní pojmy, jež se k problematice váže. Uvádíme především dva, které se výrazněji liší od našeho pojetí. **Vzdělávání dospělých** – základní vzdělávání poskytované dospělým, včetně nezletilých starších 16 let. **Střední škola** – zde poskytováno vzdělávání od úrovně 8. stupně po úroveň 12. ročníku (Republic of Namibia, 2001, část I, odstavec 1.).

Povinná školní docházka v Namibii obsahuje 7. ročníků základního vzdělávání. Dítě do školy nastupuje na začátku školního roku, před kterým dosáhlo sedmi let věku. Povinná školní docházka končí úspěšným dokončením základního vzdělávání dítěte, max. však do 16 let věku dítěte. Rodiče musí dítě zapsat do příslušné školy a zajišťovat, aby u něj probíhala pravidelná docházka (Republic of Namibia, 2001, část VII, odst. 38.).

Ministr školství stanovuje vnitrostátní politiku v oblasti základního vzdělávání. To znamená, že řídí, koordinuje, kontroluje a dohlíží na základní vzdělávací systém a s ním související záležitosti tak, aby byly v souladu s platnou legislativou (Republic of Namibia, 2001, část I, odst. 2.). **Národní poradenská rada pro vzdělávání** především ministru radí v oblasti vzdělávání i mimo ni. Tvoří ji 24 členů, jež jsou zástupci z oboru

(např. asociace a svazy učitelů, soukromé školy, nevládní organizace) (Republic of Namibia, 2001, část II, odst. 3.). **Regionální vzdělávací fóra a Krajské, místní a okresní vzdělávací úřady** zajišťují správu záležitostí souvisejících se vzděláváním a kulturou. Mají právo radit ministři, krajským radám i obecním úřadům v daném regionu ve věcech, jež se týkají vzdělávání v tomto regionu (Republic of Namibia, 2001, část III, odst. 4., odst. 5.).

Zákon také udává, že každá státní škola musí mít zřízenou svou **školská radu**, jenž spravuje její záležitosti a podporuje rozvoj nejen školy, ale i jejích žáků. Tato rada má za úkol také rozvíjet cíle a poslání školy, pomáhat vedení školy s tvorbou mimoškolních osnov a sledovat vzdělávací potřeby žáků v daném regionu. Může také zasahovat do náboru učitelů a jiných zaměstnanců školy, stejně jako do disciplinárních řízení a opatření v případě závažného pochybení žáka. Tuto radu tvoří z většinové části rodiče žáků, učitelé a ředitel školy. Pokud se jedná o střední školu, mohou být do rady jmenováni i studenti. Školní rada má právo také zřizovat **Fond rozvoje školy**. Jeho cílem je poskytovat, zlepšovat a rozvíjet školní zařízení v přiměřené, nezbytné míře, stejně jako zvyšovat a zlepšovat vzdělávací, kulturní a sportovní aktivity ve škole. Finance do tohoto fondu jsou získávány z darů, ale také od samotných rodičů (Republic of Namibia, 2001, část V, odst. 16., odst. 17., odst. 18., odst. 25.).

Dalším z prostředků přímé finanční pomoci pro školy je **Fond pro rozvoj vzdělávání**, jež má za úkol zajistit zřízení, rozvoj, modernizaci a vylepšování vzdělávacích zařízení, a to ve prospěch sociálně a ekonomicky znevýhodněných studentů. To zahrnuje pomoc a podporu těchto studentů např. formou stipendií či různých vzdělávacích programů. Fond je financován z prostředků Parlamentu či darů (Republic of Namibia, 2001, část VI, odst. 27., odst. 28.).

Dle tohoto zákona státní školy jsou zřizovány pro oblast základního, středoškolského a zvláštního vzdělávání, stejně jako vzdělávání dospělých. Přestože je Namibijská republika multilingvním státem, pokud není ministrem stanoveno jinak, je ve všech státních školách jako vyučovací jazyk využíván jazyk anglický (Republic of Namibia, 2001, část VII, odst. 33., odst. 35). V rámci základního i speciálního vzdělávání ve státních školách, a s tím spojenými pomůckami a vzdělávacími materiály, jsou žáci do 7. ročníku či do 16 let věku vzdělávání bezplatně (Republic of Namibia, 2001, část VII, odst. 38.).

Higher Education Act 26 of 2003, as amended (Zákon o vysokých školách č. 26/2003, vzpp.)

Hlavním cílem tohoto zákona je regulovat vysokoškolské vzdělávání. Zabývá se zřizováním, složením a funkcemi Národní rady pro vysokoškolské vzdělávání, jak probíhá vznik a zánik soukromých vysokých škol či financování veřejných vysokých škol. Dle tohoto zákona je za vysokoškolské vzdělávání považováno to, které následuje po 12. ročníku vzdělávání. V jeho rámci mohou studenti podstoupit bakalářské (3-4 roky), magisterské (1 rok) až doktorské (2 roky) studium (Republic of Namibia, 2003, část I, odst. 1.).

Nejvyšším subjektem v rámci vzdělávací politiky je ministr, resp. Ministerstvo školství, umění a kultury (MEAC). Pod ním, stojí Národní rada pro vysoké vzdělávání, která má za úkol vytvoření a propagaci koordinovaného systému vysokoškolského vzdělávání, stejně jako zajišťovat jeho kvalitu a přístup studentů k institucím, na kterých toto vzdělávání probíhá (Republic of Namibia, 2003, část III, odst. 5.).

Důležitou součástí je také financování oblasti veřejných vysokoškolských institucí, kontrola těchto institucí a zřizování a provoz soukromých vysokých škol (Republic of Namibia, 2003, část IV, část V, část VI).

Free Primary Education in Namibia (Bezplatné základní vzdělávání v Namibii)

Tento dokument vydalo Ministerstvo školství, umění a kultury v návaznosti na počínající nepokoje v oblasti státního vzdělávání. Namibijská ústava totiž stanovuje, že základní vzdělávání je povinné, ale ve státních školách je bezplatné. S tím je v částečném rozporu Zákon o vzdělávání č. 16/2001, dle kterého se očekává, že rodiče budou nejen platit soukromé výdaje na vzdělávání svých dětí, ale i přispívat do Fondu rozvoje škol, jež školy spolu se školní radou zakládají. Tento dokument proto poskytuje shrnutí a výčet nákladů na základní vzdělávání, se kterými se rodiče setkávají, a také jejich dopady na přístup ke vzdělávání, na výsledky učení a na udržení si žáků samotných (MEAC, 2011, s. 2).

Náklady jsou částečně hrazeny z Fondu rozvoje škol, ale ani ten nemá dostatek prostředků na pokrytí veškerých výdajů. Proto část výdajů rodičů putuje na školní potřeby, tedy sešity, psací potřeby, kalkulačky apod. Dále velká část rodinných financí padne na pořízení školní uniformy, jejíž nošení je povinné na všech školách. Rodiče musejí myslet i na oblast sportovních a mimoškolních aktivit, jako jsou školní výlety, sportovní akce apod. Žáci, jejichž rodiče nepřispívají do Fondu rozvoje škol, mohou být z těchto činností vyloučeni. Nemale výdaje putují i na poplatky za ubytování, pokud žáci bydlí daleko od domova. Ale

i v případě docházení do školy v blízkosti bydliště musí rodiče počítat s náklady na dopravu. Za zvláštní formu zasáhnutí do ekonomické situace rodiny můžeme považovat i to, že rodiče v případě nedostatku prostor pomáhají budovat dočasné přístřešky a učebny. Je zde však třeba zahrnout také to, že ve chvíli, kdy dítě chodí do školy, nemůže po tu dobu pomáhat s domácími pracemi a dalšími činnostmi, jež jsou důležité pro přežití domácností, zvláště ve venkovských oblastech. Všechny tyto ekonomické faktory výrazně ovlivňují rozhodnutí zákonného zástupce, zda dítě do školy posílat bude či nikoliv (MEAC, 2011, s. 5-6).

The National Curriculum for Basic Education (Národní kurikulum základního vzdělávání)

Tímto dokumentem se myslí oficiální politika pro výuku, učení a hodnocení, udává pokyny k plánování, organizaci a provádění výuky i učení (MEAC, 2016, s. 1). Je koncipována tak, aby při jejím naplňování směřovalo základní vzdělávání k realizaci Vize Namibie 2030. Ta popisuje takovou společnost, jakou se Namibie snaží stát a způsoby, jak toho dosáhnout. Mělo by se směřovat ke vzniku prosperující a industrializované Namibie, jež je vytvářena jejími lidskými zdroji, a která se těší míru, harmonii a politické stabilitě. Vidí takovou Namibii, která se z gramotné společnosti stává společností založenou na znalostech, jež jsou neustále rozšiřovány a využívány pro vytváření inovací ke zlepšení kvality života. Taková společnost vyžaduje jedince, kteří jsou zdraví, vzdělaní, kvalifikovaní a mají širokou škálu schopností. Základní vzdělávání poskytuje základ pro rozvoj lidských zdrojů budoucí společnosti. Jeho prostřednictvím si také lidé rozvíjejí své kompetence, utvářejí postoje a hodnoty, jež jsou potřebné k plnohodnotnému zapojení do společnosti. Toto poznání se rozšiřuje také na oblast celoživotního učení (MEAC, 2016, s. 2).

Součástí tohoto dokumentu je také **struktura základního vzdělávání**. To je rozděleno do 4 fází: Junior Primary (předškolní vzdělávání a 1.-3. ročník, rozvoj komunikačních, motorických a sociálních dovedností, žáci se učí číst a psát ve dvou jazycích, základy matematiky, společenských a přírodních věd a komunikačních technologií, výuka probíhá v mateřském jazyce či jazyce převládajícím v dané oblasti), Senior Primary (4.-7. ročník, rozvoj schopností, znalostí, dovedností, hodnot a postojů získaných v prvním stupni vzdělávání, výuka již probíhá výhradně v angličtině), Junior Secondary (8.-9. ročník, opět rozšiřování výuky předchozího stupně vzdělávání) a Senior Secondary (10.-12. ročník, 10.-11. ročník poskytuje specializaci a prohlubování znalostí v jednom oboru, při splnění nezbytných požadavků mohou pokračovat ve vzdělávání i ve 12. ročníku). Po ukončení

základního vzdělávání 11. ročníku mají studenti možnost pokračovat dále v odborném vzdělávání prezenčně, případně dálkově anebo hledají zaměstnání. Pokud se rozhodnou pokračovat a splňují předepsané požadavky, pokračují do 12. ročníku, který je podmínkou přijetí ke studiu na mnoha univerzitách hlavně v Jižní Africe a v zahraničí (MEAC, 2016, s. 3-4). Hodnocení probíhá pomocí známkování A-U, přičemž pro A musí žák splnit úkol na 80 % a více, písmeno U reprezentuje známku nedostatečnou, kdy žák úkol nesplnil (MEAC, 2016, s. 44). Jedna vyučovací hodina trvá 40 minut (MEAC, 2016, příloha I).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 DESIGN VÝZKUMU

V předchozích třech kapitolách je teoreticky vymezena sociální politika jako taková, včetně jejích dvou částí – rodinné a vzdělávací politiky. U nich je popisována jejich podoba nejen v České republice, ale také v republice Namibijské. Druhá část bakalářské práce je věnována empirickému výzkumu, jehož podstatou je převážně obsahová analýza s následnou komparací současné podoby sociální politiky a jejích vybraných aspektů v České a Namibijské republice.

4.1 Výzkumný problém

Jaká je podoba rodinné a vzdělávací politiky v rámci České a Namibijské republiky.

4.2 Výzkumné cíle

V našem výzkumu si za hlavní cíl klademe zjistit a charakterizovat obsah rodinné a vzdělávací politiky v ČR a NR. V rámci dílčích cílů usilujeme o nalezení shodných a rozdílných prvků v rodinné a vzdělávací politice České a Namibijské republiky. Za poslední, avšak neméně důležitý dílčí cíl si klademe stanovit, zdali existují v rámci Namibijské republiky opatření, kterými by se mohla česká sociální politika inspirovat.

4.3 Výzkumné otázky

1. Jaký je obsah rodinné a vzdělávací politiky v České a Namibijské republice?
2. Jaké shodné prvky nalezneme v rodinné politice České a Namibijské republiky?
3. Jaké rozdílné prvky nalezneme v rodinné politice České a Namibijské republiky?
4. Jaké shodné prvky nalezneme ve vzdělávací politice České a Namibijské republiky?
5. Jaké rozdílné prvky nalezneme ve vzdělávací politice České a Namibijské republiky?
6. Jaká opatření v obou projednávaných odvětvích sociální politiky Namibijské republiky by mohly sloužit jako inspirace pro českou sociální politiku?

4.4 Pojetí výzkumu

Pro náš výzkum, zaměřující se na shodné a rozdílné prvky rodinné a vzdělávací politiky v České a Namibijské republice, jsme zvolili kvalitativní výzkumné pojetí. Zaměřujeme se na odhalení shod a rozdílů v jednotlivých oblastech sociální politiky, proto je třeba podrobně

proniknout do zkoumané problematiky. Toho chceme docílit pomocí obsahové analýzy dokumentů, především pak analýzou odborné literatury, platných právních předpisů i odborných internetových zdrojů. Rozebíráním daného tématu se pohybujeme v neprozkoumaných vodách, proto je důležitý rozbor dostupných zdrojů.

4.5 Výzkumný soubor

Základním výzkumným souborem jsou dokumenty pojednávající o vzdělávací a rodinné politice České a Namibijské republiky.

Výběrovým souborem jsme zvolili tištěné publikace knih zaměřené na sociální politiku ČR, zejména Arnoldová, 2007; Duková, Duka, Kohoutová, 2013 či Krebs a kol., 2015. Dále jsme použili také legislativních dokumentů a zdrojů v elektronické podobě. Neméně důležitou součástí jsou také informace čerpané z oficiálních stránek Ministry of Education, Arts and Culture (MEAC), Ministry of Gender Equality and Child Welfare (MGECW), Ministry of Poverty Eradication and Social Welfare (MPESW) a Ministry of Health and Social Services (MHSS), které pojednávají o vzdělávací a rodinné politice v Namibijské republice.

4.6 Výzkumná metoda

Jelikož v našem výzkumu nelze využít přímých metod a snažíme se o systematický popis projevů a textů, zvolili jsme metodu na pomezí kvantitativních a kvalitativních technik, a to obsahovou analýzu. Analýza bude použita na dokumenty zmiňované ve výzkumném souboru, tedy na dokumenty písemné i elektronické.

Za hlavní výhodu považujeme fakt, že právě obsahová analýza nám poskytuje přístup k informacím, které bychom jinou cestou získávali jen těžko. Zároveň tím omezíme chybnému či zkreslujícímu působení, kterým jsou data vystavena např. u pozorování či testování. Nesmíme však zapomínat ani na to, že subjektivita je stále zachována. A to v tom směru, že výzkumník vybírá, které dokumenty do výběrového souboru zahrne (Hendl, 2005, s. 132-133).

4.7 Způsob analýzy dat

Data získaná obsahovou analýzou budeme analyzovat prostřednictvím otevřeného kódování za využití designu případové studie. Důležité je data důkladně rozebrat, prozkoumat, porovnat je a vytvořit kategorie (Strauss a Corbin, 1999).

Považujeme za důležité uvést také fakt, že naše práce se původně neměla skládat pouze z obsahové analýzy, ale významnou roli zde měl hrát i rozhovor. Primární myšlenkou bylo, že objektivně zjištěné informace prostřednictvím dokumentů obohatíme ještě o něco subjektivnější pohled. Naším záměrem bylo uskutečnit rozhovor, který nám měl poskytnout pan Josef Vitus Schuber, kterého jsme oslovili a on přislíbil spolupráci. Největší výhodu jsme spatřovali v tom, že pan Schubert přímo v Namibii již dlouhou dobu žil a působil jako Hon. Consul General of the Republic of Austria in Namibia. To znamená, že vedl rakouský konzulát v hlavním městě Namibijské republiky, ve Windhoeku. Pan Schubert měl být do výzkumu zahrnut jako dostupný soubor, jelikož jsme s ním byli v úzkém kontaktu, a také souhlasil, že se nám pokusí dohledat a poskytnout co nejvíce informací. Bohužel, z tragických důvodů jsme tento rozhovor nemohli realizovat a náš výzkum tak přišel o významný doplněk, který by jistě celé práci přidal na důvěryhodnosti. Nebylo v našich silách ani časových možnostech již vyhledat osobu, se kterou bychom mohli náhradní rozhovor uskutečnit, a také z pietních důvodů jsme tuto možnost nevyužili.

I když k této variantě nedošlo, metodika již byla naplánována. Proto by nám přišlo líto ji alespoň okrajově neuvést v případě, že bychom v budoucnu na tuto práci chtěli navazovat a více ji rozvíjet.

Jak již tedy bylo řečeno, kromě obsahové analýzy dokumentů, a k přihlídnutí ke kvalitativní orientaci našeho výzkumu, bychom zvolili k získání většího a přesnějšího množství dat rozhovor. Jednalo by se o rozhovor polostrukturovaný, který by však probíhal písemnou formou. Jelikož by nebylo převážně v našich finančních možnostech uspořádat rozhovor „tváří v tvář“, využili bychom možností moderních technologií. Předem sestavené otázky bychom odeslali respondentovi a na základě jeho odpovědí bychom doplňovali či upravovali již zjištěná data pomocí obsahové analýzy. V případě potřeby bychom otázky poupravili, přeformulovali se záměrem získat konkrétnější a podrobnější odpovědi.

V rámci struktury rozhovoru je jistě na začátku velmi důležité jasně uvést, kdo se ptá a proč, o jaký výzkum se jedná, co je cílem našeho výzkumu, proč jsme si zvolili právě daného respondenta, k jakým účelům budou jeho výpovědi využity, kde budou uveřejněny a zda máme vůbec svolení, abychom odpovědi zveřejnili. Dále bychom se ptali již konkrétně na podobu rodinné a vzdělávací politiky v Namibijské republice, ale také na obecnější otázky týkající se sociální politiky tamtéž. Pokud začínáme otázkami zaměřujícími se na rodinnou politiku, je jistě třeba zjistit, jaká je podoba typické namibijské rodiny, jaký typ rodiny

převládá, jak tyto rodiny fungují. Dále se zaměřujeme na cíle rodinné politiky a její pojetí v Namibii. Nesmíme zapomenout ani na zvláštnosti tamější rodinné politiky, a ve kterých oblastech např. vidí respondent klady, ale i nedostatky, které je třeba odstranit. Ptali bychom se také na to, jakou podobu má podpora ze strany státu, ať už se jedná o podporu přímou či nepřímou apod. Ve třetí části bychom se pak zajímali o podobu vzdělávací politiky. Zaměřili bychom se hlavně na vzdělávací systém v Namibii, na význam vzdělání, na zohledňování funkcí vzdělání, na investice státu do vzdělání, na cíle a pojetí a zajímá nás také to, jakou roli má v této oblasti stát a ostatní subjekty. Jedná se o široká témata, do kterých bychom se tak snažili co nejvíce proniknout.

U zpracování dokumentů i rozhovoru bychom postupovali podobně. Jelikož data rozhovoru by již byla v písemné podobě, ušetřilo by nám to spoustu času, který bychom strávili jeho přepisováním z mluveného slova. Zároveň ale díky této formě ztrácí výzkumník přístup k významné části rozhovoru, kterou je neverbální komunikace, jež často velmi podstatně doplňuje sdělení verbální. K tomu se ještě přidává nemožnost pružně reagovat na respondentovu odpověď. Na druhou stranu můžeme přihlédnout k faktu, že zvolené téma není příliš osobní, a tudíž by neverbální sdělení nemělo hrát takovou roli, a na případné dotazy je možné se doptávat v další zprávách.

Vzhledem k faktu, že doplněk v podobě rozhovoru nakonec nebyl možný, o to více jsme se zaměřili na vyhledávání dostupných dokumentů a jejich obsahovou analýzu. Přesto však alespoň ukázkou plánovaného základního rozhovoru uvádíme v příloze této práce.

5 INTERPRETACE DAT

V této části se zabýváme již samotnou analýzou a interpretací dat, jež jsou stěžejní pro naši práci. Zjistit dostatečné, přesné, spolehlivé a jednotné informace o situaci v Namibijské republice byl poměrně „oříšek“. Autorka této práce postavila sama sebe do velmi nelehké situace, když si téma předkládané práce zvolila. Sama Namibie totiž nemá zcela ujasněné, jak funguje. Tento africký stát je neustále ve vývinu, snaží se bojovat se svými „démony“, kterými jsou převážně chudoba a nemoc AIDS, a postupně se přesunuje ze seznamu zemí globálního Jihu na úroveň zemí rozvinutých. Jedná se však o proces pomalý, náročný a při snaze o jeho rychlé dosažení mohou vznikat složité struktury a chaos. Což je právě případ Namibie. Proto nejspolehlivější informace byly hledány v platné legislativě. Ani v legislativních dokumentech však nejsou přesně popisovány všechny formy podpory, kterou stát nabízí a poskytuje svým občanům v rámci rodinné a vzdělávací republiky. Spíše se tyto dokumenty orientují na popis, vznik a pravomoci různých komisí, rad a fór, jež danou oblast mají spravovat v praxi. Podrobně se však daným problematikám příliš nevěnují. Např. jak již bylo řečeno v teoretické části, legislativa pracuje s institucí manželství, s problematikou ochrany dítěte, ale rodině jako celku příliš pozornosti nevěnuje.

Přes všechny odlišnosti se přeci jen v následující části snažíme o výčet kategorií, jež jsme vytvořili otevřeným kódováním při obsahové analýze.

5.1 Rodinná politika

RODINA

Začneme poněkud obecně. Avšak vzhledem k neúplnosti definování pojmu „rodina“ z namibijské strany můžeme uvést, že je zde shoda v takovém pojetí, že rodina je považována za základní a přirozenou jednotku společnosti, společenskou instituci. Jelikož však má rodina v předkládané práci nezastupitelnou roli, chtěla by autorka odkázat na svou předchozí práci, kterou vypracovala do předmětu Sociální pedagogika II v rámci 4. semestru studia Sociální pedagogiky na UTB ve Zlíně. Jedná se o esej z roku 2019, která nese název „Česká rodina a rodiny žijící v Namibii“. Jak již titulek napovídá, v práci jsou autorčiným pohledem popisovány tři druhy rodin. Jednou z nich je rodina česká, další namibijská a poslední rakousko-namibijská. Zmiňovaná esej slouží pouze jako doplnění předkládané bakalářské práce a autorka souhlasí s jejím plným zveřejněním. Esaj je uvedena v části Příloha P II: Esaj „Česká rodina a rodiny žijící v Namibii“.

DISKRIMINACE ŽEN

Situace diskriminace žen je aktuální v obou zemích, jež figurují v této práci. Obě se také snaží o její odstranění. V rámci Namibijské republiky je dokonce zřízeno ministerstvo, jež nese název Ministry of Gender Equality and Child Welfare, tedy Ministerstvo pro rovnost pohlaví a péče o děti, které prohlašuje, že muži i ženy by měli být rovnocennými partnery. Ať už v domácnosti či ve společnosti. Snaží se svou představu genderové rovnosti vsadit také do vytvářených politik, právních předpisů, plánů, programů či strategií tak, aby byla uplatňována v co nejvíce oblastech. V České republice podobné ministerstvo zřízeno není, avšak můžeme uvést, že s diskriminací se snaží pracovat např. Ministerstvo práce a sociálních věcí, když se snaží uplatňovat rovnost možností uplatnění na trhu práce, a také rovnost v oblasti finančního ohodnocení za odvedenou práci.

Obecně však můžeme tvrdit, že diskriminace žen probíhá stále v obou státech, jen v různé míře. V České republice se uskutečňuje méně viditelně, “zakulaceně” a co nejmíň nápadně. I snahy o její odstranění mají podobnou povahu. Zatímco Namibijská republika s diskriminací bojuje otevřeně a veřejně, stále zde však probíhá v mnohem větší míře, než je tomu u nás. A také více veřejně. Stačí, když jdete po ulici v hlavním městě Windhoek a vidíte, jak se chovají muži, a jak ženy po jejich boku. Žena nemá v typické namibijské rodině takové pravomoci, jako má muž. Většinou se zastává názor, že žena má rodit děti a patří do kuchyně a muž zaopatřuje rodinu. Jistě za to může také fakt, že Namibie byla po dlouhou dobu německou kolonií a od té doby zde uváděný model muž vs. žena platí dodnes. V mnoha českých domácnostech tento typický model rodiny přetrvává také, ale děje se to většinou za zavřenými dveřmi. V Namibii tento fakt vidíte a cítíte na první pohled.

Autorka sama považuje boj za rovnost žen v České republice za poněkud přehnaný. Je třeba dělat rozdíly v tom, kdy ženy nemají stejné příležitosti jako muži, protože jsou přehlíženy. Zároveň však není možné tuto rovnost uměle vytvářet. Ku příkladu zde stojí otázka, proč by zaměstnavatel neměl mít možnost volby, zda chce zaměstnat muže či ženu? Ve chvíli, kdy na inzerát uvede, že hledá pouze např. prodavače, již je to považováno za diskriminaci žen, jelikož neuvedl, že hledá prodavače/prodavačku. Ženy by neměly být zaměstnávány na určitých pozicích jen proto, že jsou ženy. Ale proto, že opravdu dokáží, že se na danou pozici vypracují, že ji mají právo obsadit na základě svých schopností. Ve chvíli, kdy se bude proti diskriminaci žen bojovat příliš, dojde k opačnému efektu, a o to více bude na ženy pohlíženo

jako na něco méněcenného. To bychom neměli dopustit. Snažme se o rovnost, ale na základě spolupráce, schopností, dovedností a otevřené mysli.

RODINNÝ A PRACOVNÍ ŽIVOT A JEJICH SKLOUBENÍ

V České republice se stále více objevuje problém, jak skloubit rodinný a pracovní život. Přestože se neustále zvyšuje částka minimální mzdy, úměrně tomu se zvyšují také životní náklady. Česká společnost se dostala do situace, kdy se stále více snižují rozdíly mezi třídami. Většina obyvatel žije ve střední třídě a propast mezi vyšší a nižší třídou přestává být tak hluboká. Přesto však rodiče tráví spoustu času v práci a na děti nezbývá tolik času. V časech minulých se o děti v takových situacích většinou postarali jiní rodinní příslušníci. Vzhledem k tomu, že se však v české společnosti začínají čím dál více objevovat pouze rodiny nukleární, není tato možnost uskutečnitelná. Děti proto tráví spoustu času sami, ve vrstevnických partách, doma u televizorů či obrazovek počítačů, případně někde na ulici a svůj volný čas neumí správně využít. Přihlédneme-li k tomu, že jsou navíc z dohledu rodičů, kteří nemají či nechtějí mít čas se o ně zajímat, nemůžeme se poté divit, že máme tolik dětí ohrožených patologickými jevy či dětí s deviantním chováním.

V Namibijské republice je situace poněkud odlišná. Děti jsou mnohem více zapojovány do chodu rodiny. Tudiž rodiče možná tráví spoustu času v práci, i když tomu výsledné příjmy rodiny neodpovídají, ale děti nemají tolik času se tzv. "flákat". Mají spoustu svých povinností, ať už školních či v rámci rodiny a domácnosti. Když nejsou ve škole, pomáhají kolem domu, s obstaráváním sourozenců a jiných rodinných příslušníků apod. Autorčina zkušenost je taková, že např. na jedné z mnoha loveckých farem, které se v Namibii nacházejí, jsou děti účastny při rodinném podnikání již od útlého dětství. Nebere se to jako dětská práce, ani by se to tak brát rozhodně nemělo. Děti v tom vyrůstají, předpokládá se, že v tom jednou budou pokračovat a převezmou rodinné řemeslo svých rodičů, respektive svých otců. Samy děti to berou jako samozřejmost, přirozenou součást života. Doprovází lovce při lovu v bushi, dělají společnost a konverzují, jsou "k ruce". A i když by tato pomoc rodičům byla pro mnoho českých dětí nepochopitelná, chápána až jako vykořisťování, tyto namibijské děti mají obrovské bohatství. Tráví se svými rodiči velké množství času, cítí se užitečné, nabírají zkušenosti již od malička, které budou v dospělosti k nezaplacení. V tomto případě by si Česká republika měla z Namibie rozhodně vzít příklad. České děti, hlavně ve městech, mnohdy netuší, co taková práce a pomoc obnáší, neumějí si poradit s prací na

zahradě, opravit základní věci v domácnosti, domácí kuchyně se téměř vytrácí, a s tím i podstatná část samostatnosti jedinců i rodin.

Bude jistě zajímavé sledovat, jaké rozdíly a změny budou probíhat v rámci dopadů současné coronavirové situace. Namibijská republika zatím touto nemocí a sní spojenými problémy příliš postihnutá není. Můžeme však téměř s jistotou říci, jelikož už nyní se tak děje, že v České republice se bude propast mezi jednotlivými třídami opět prohlubovat a počet příslušníků střední třídy se výrazně zmenší.

HLAVNÍ PROBLÉMY RODIN

Pokud se podíváme na hlavní problémy, jež trápí rodiny v rozebíraných zemích, můžeme najít některé společné prvky. Především se jedná o nesezdaná soužití, tedy nízkou míru počtu uzavřených sňatků. V Namibii v rámci této problematiky existuje také studie nesoucí název *A Family Affair – The Status of Cohabitation in Namibia and Recommendations for Law Reform* (© Legal Assistance Centre 2010), která se zaměřuje právě na postavení soužití v namibijské společnosti a doporučení pro jeho legislativní ukotvení. Tento dokument se zaměřuje, co si pod pojmem soužití představuje, jak se liší od manželství, jaké jsou důvody párů, které žijí pouze v nesezdaných soužitích apod. V České republice se s nesezdanými páry setkáváme také čím dál častěji. Není již společensky nepřipustné, aby muž a žena žili ve společné domácnosti, i když nejsou manželé. Dokonce v této fázi zakládají i rodiny. Možná je to mnohdy ekonomicky výhodnější, jelikož žena se může tvářit jako matka samoživitelka, přestože otec přináší do rodiny i své plnohodnotné finance a tvoří tak rodinný příjem společně. S touto situací se pojí druhý, již částečně zmiňovaný problém, čímž je velké množství dětí narozených mimo manželství. Tento fenomén se vyskytuje jak u rodin českých, tak namibijských, a počty takto narozených dětí se stále zvyšují. Jako problém této situace můžeme uvést např. fakt, že vznikají mnohé zmatky související s odlišnými příjmeními rodičů. Problémy jsou to převážně pro fungování a orientaci státu, který je založen na tom, že rodina vzniká manželstvím. Jinak však lze říci, že soužití fungují podobně či stejně jako rodina.

Dalšími potížemi se již probírané dva státy liší. V České republice nadále převládá stárnutí populace, snižování počtu narozených dětí, odsouvání narození prvního dítěte do pozdějšího věku i zvýšený výskyt tzv. singles. Všechny uvedené fenomény jsou pro stát ekonomicky náročné, jelikož se snižuje počet osob aktivních na trhu práce, kteří nejvíce ze všech skupin obyvatel přispívají do státní pokladny. V Namibijské republice jsou naopak největšími

strašáky přetrvávající chudoba a onemocnění AIDS. Proti oběma skutečnostem se snaží stát bojovat, vyvíjí různé programy na podporu zdraví i proti nedostatku finančních zdrojů, které dostávají více jak polovinu tamějšího obyvatelstva pod hranici chudoby, z čehož velká část je postižena chudobou extrémní. Je to však běh na dlouhou trať, který si žádá ještě velké množství úsilí a opatření.

Jako poslední problém, se kterým se potýkají opět obě země, uvádíme příjmy rodiny, které jsou nedostatečné, aby pokryly potřebné výdaje. Tato skutečnost by pokryla samostatnou kategorii, kterou bychom mohli zaštitit zbytek části o rodinné politice. Avšak nakonec jsme se rozhodli přiřadit ji do kategorie hlavních problémů rodin tak, aby byly všechny pospolu. Proti nedostatečným příjmům rodin se stát snaží bojovat prostřednictvím své přímé i nepřímé pomoci, tedy nejen různými dávkami a granty, ale také slevami či naturáliemi. Lze tedy tvrdit, že obě rozebírané země se snaží s touto skutečností pracovat, co nejvíce ji omezovat a napravovat situace, které díky tomuto problému vzniknou. Je to však zdoluhavý a složitý proces, je třeba mnoha nápadů a originálních, funkčních řešení. Vzhledem k tomu, že ani jeden ze států zatím nedosahuje 100% úspěšnosti v odstranění této problematiky, nelze zatím stanovit ani doporučení pro státy ostatní.

3 PILÍŘE SOCIÁLNÍ OCHRANY

V obou zemích je sociální, tedy i rodinná politika, prováděna pomocí tří pilířů. V České republice jeden z pilířů název *Sociální pojištění*. To se zaměřuje na sociální události, jež jsou očekávané, na které se jedinec může připravit a snažit se tak předcházet finančním problémům. Druhým pilířem je *Státní sociální podpora*, která se váže k sociálním událostem, na které není možné se připravit předem, a při kterých chce stát pomoci. Právě tento pilíř je nejvíce zaměřen na rodiny s dětmi. Třetím, posledním pilířem je *Sociální pomoc*, tedy pomoc v hmotné nouzi, která se sice snaží pomoci osobám, jejichž příjmy jsou nedostatečné, ale zároveň se snaží tyto osoby motivovat, aby se pokoušeli aktivně zajistit prostředky pro uspokojení svých životních potřeb.

Namibijská republika na své tři pilíře pohlíží mírně odlišně. Jedním z nich je také *Sociální pojištění*, jehož dávky jsou financovány z příspěvků jedinců v produktivním věku. Při naplnění podmínek mají jedinci nárok na dávku ve výši jejich příjmů. Druhý pilíř nese název *Sociální pomoc*, případně *Sociální podpora*. Jedná se o příspěvky ve formě financí či naturálií, které se vyplácejí jednotlivci či domácnosti, jež se ocitne pod určitou hranicí příjmů. Do tohoto pilíře se však řadí také pomoc skupinám osob, jako jsou starší občané či

osoby se zdravotním postižením. Za třetí pilíř jsou považovány *Aktivní programy trhu práce*, které se zaměřují na osoby vyhledávající zaměstnání, jejichž vyhlídky se snaží zlepšovat, vytvářet jim příznivější podmínky a větší šance na úspěch např. pomocí kurzů a dalšího vzdělávání.

Přestože tyto pilíře nemají totožné znění, dají se považovat za podobné. Avšak dle prozkoumaných dokumentů a dalších zdrojů lze říci, že český sociální systém je více propracovanější, zahrnuje více opatření, stejně jako cílí na více skupin obyvatelstva.

ŽIVOTNÍ MINIMUM

V rámci popisu této částky se obě země shodují. Jedná se o sumu, která je nezbytná pro pokrytí výdajů za základní potřeby, jako jsou strava, bydlení, náklady spojené se zajištěním zdraví apod. Ovšem výše částek se poněkud liší. Překvapivě Namibie má své životní minimum stanovené výše, než je tomu u České republiky. Přihlédneme-li k tomu, že Namibie ve velké míře bojuje s chudobou, předpokládali bychom, že situace bude právě opačná.

MATEŘSTVÍ A RODIČOVSTVÍ

Co se dávek v oblasti mateřství a rodičovství týče, v určité podobě je najdeme v sociálních politikách obou států. Česká republika poskytuje mimo jiné dávku, jež nese název *Peněžitá pomoc v mateřství*. Je úzce spojena s obdobím těhotenstvím, jelikož se vyplácí po dobu 28 týdnů, z toho 6-8 týdnů před očekávaným termínem porodu, zbytek v období po narození dítěte. Částku tvoří 70 % denního vyměřovacího základu matky. Předpokladem je účast na nemocenském pojištění v rozsahu alespoň 270 dní v posledních dvou letech. Další dávkou je *Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství*, jež pomýšlí na ženu, která z důvodů skutečností, jako jsou těhotenství a mateřství, přichází o svou obvyklou mzdu či plat. Tímto způsobem se stát snaží, aby ženy byly zabezpečeny i v případě, že se rozhodnou založit rodinu a nebudou moci po určitou dobu pracovat v obvyklém rozsahu. Dalším finančním příspěvkem, který se snaží o zatraktivnění oblasti zakládání rodiny, je dávka *Otcovské poporodní péče*. Ta náleží tatínkům, kteří mohou zůstat doma s novým členem rodiny až po dobu 7 dní. Stát se tak snaží co nejvíce pomoci nově vzniklým rodinám, respektive rodinám s novým členem, aby si na sebe měli příležitost přivyknout, seznámit se s novým fungováním rodiny, nechat otce, ať se do chodu také aktivně zapojí a pomohou novopečeným maminkám apod. Nakonec nesmíme opomenout ani velmi důležitou finanční pomoc v podobě *Rodičovského příspěvku*. Na ten má rodič nárok až do 4 let věku dítěte. Vzhledem k tomu,

že ženy, a celkově páry, odkládají těhotenství do stále pozdějšího věku či založení rodiny vůbec neplánují, jsou tyto dávky velmi podstatné. Navíc by se mělo v této oblasti na páry v produktivním věku působit ještě víc, jelikož stále dochází k nízce natalitě a ke stárnutí populace. Což do budoucna může mít za následek velké finanční obtíže státu.

Namibijská republika na své nové malé občany také nezapomíná. V Česku je dávka peněžité pomoci v mateřství pouze v odpovědnosti státu. Namibie si příspěvky této oblasti rozděluje na ty, o které se stará stát a ty, za které má odpovědnost zaměstnavatel. V prvním případě mluvíme konkrétně o *Mateřské dávce*. Předpokladem pro její vyplácení je účast na sociálním pojištění alespoň po dobu 6 měsíců. Na rozdíl od české peněžité pomoci v mateřství je tato dávka vyplácena pouze po dobu 12 týdnů, z toho pouze 4 týdny před plánovaným termínem porodu a zbytek, období 8 týdnů, po narození dítěte. Je však vyplácena částka, která odpovídá 100 % základního výdělku matky. Přesto tyto ženy, na rozdíl od českých, přicházejí krátkou dobou vyplácení příspěvku o tolik důležité období, které je nezbytné pro stmelení vztahu matka-dítě, pro navyknutí si na nově zavedený režim, který nový přírůstek do rodiny vždy způsobí apod. Ve druhém případě se jedná o *Peněžitou dávku v mateřství*, u které je stejný požadavek na zaměstnání po dobu 6 měsíců. Stejně tak je vyplácena a rozložena do 12 týdnů v období kolem porodu. Zde však může dojít k prodloužení o jeden měsíc, pokud se vyskytnou vážné komplikace spojené s těhotenstvím či porodem. Stále ale vidíme problém v tom, jak moc je opomíjen zbytek období, kdy je třeba s malým dítětem trávit co nejvíce času. Avšak v namibijských zákonech zatím není místo ani pro rodičovskou dovolenou, ani pro flexibilní pracovní možnosti rodičů. Tedy pro jakousi rovnováhu mezi pracovním a soukromým životem. Zatím jsou v této zemi v legislativě opomíjeni i muži. S termínem otcovská dovolená se nepracuje. V jednání by však měly být některé legislativní úpravy, pojednává se i o prodloužení mateřské dovolené na 4 měsíce ze současných 3, a právě i o zavedení rodičovské dovolené.

V této oblasti tedy musíme jistě zhodnotit, že Česká republika má výrazně propracovanější systém pomoci párům, jež rozšiřují rodinu o nového člena. Namibijská republika má před sebou ještě dlouhou cestu a mohla by na ní najít inspiraci právě u nás.

PŘÍSPĚVKY NA DĚTI

U přímé podpory rodiny ještě chvíli zůstaneme. Další kategorie příspěvků se orientuje přímo na děti. V České republice mluvíme o *Přídavku na dítě*, pro jehož vyplácení musí rodina splnit konkrétní požadavky. Dávka je vyplácena na dítě do 18 let věku, maximálně pak do

věku 26 let v případě, že se soustavně vzdělává a připravuje na budoucí povolání. Další podmínkou je, že příjem rodiny je nižší než 2,7násobek výše životního minima. Vše je shrnuto do jedné dávky, která má přesně stanovené požadavky pro její dosažení. Namibie na to jde trochu složitěji, ovšem více zohledňuje množství situací, do kterých se rodiny mohou dostat. Jedním z takových příspěvků je *Grant zranitelného dítěte* (the Vulnerable Child Grant), prostřednictvím kterého se stát snaží bojovat s chudobou. Je vyplácen na dítě do 16 let věku, jestliže příjem rodiny nedosahuje výše N\$1 000,00 měsíčně. Pro orientaci dle České národní banky je ke dni 4.5.2020 N\$1 roven 1,36 Kč. Rozdíl je tedy v tom, že zatímco v případě českého přídatku na dítě se podmínka získání příspěvku mění v závislosti na výši životního minima, stejně jako na počtu a složení rodinných příslušníků, podmínka pro získání namibijského grantu zranitelného dítěte tvoří pevnou částku bez dalších ohledů. Druhým z příspěvků, o kterém v rámci namibijských opatření v této oblasti budeme pojednávat, je *Grant na údržbu* (the Maintenance Grant). Ten se vyplácí na dítě až do 18 let věku v případě, že příjem jednoho z rodičů je nižší než částka N\$1 000,00 měsíčně a druhý rodič zemřel, je zdravotně postižený, pobírá starobní důchod, ocitl se bez práce, případně je ve výkonu trestu odnětí svobody po dobu delší šesti měsíců. Třetím příspěvkem, jež si v krátkosti uvedeme, je *Příspěvek na zdravotně postižené dítě* (Child Disability Grant). Jak už z názvu vyplývá, vyplácí se rodině s dítětem, které je zdravotně postižené či dlouhodobě nemocné. V české legislativě má nejbliže k dávce ošetřovného či příspěvku na péči. Ty jsou však vztahovány na všechny členy rodiny či domácnosti, ne pouze na dítě. *Ošetřovné* v plném jeho rozsahu je příspěvkem, který má své místo pouze v české legislativě. Namibijská legislativa o této možnosti takto široce nepojednává, kromě příspěvku na zdravotně postižené dítě se setkáváme pouze s profesionálním ošetřováním v nemocnicích, ve službách sociální péče či s domácím ošetřováním od pověřené osoby, tedy od odborníka. Možnost, že by občan měl pečovat a ošetřovat jiného člena rodiny než dítě, a to místo pracovní doby, je zkrátka v této zemi v současnosti nemyslitelná. Alespoň v takové podobě, která nyní funguje v České republice.

POZŮSTALOSTNÍ PŘÍSPĚVKY

Česká republika se v této oblasti věnuje pouze dvěma druhům důchodu. V prvním případě se jedná o *Vdovský/vdovecký důchod*, který náleží druhému z manželů zpravidla po dobu jednoho roku. Výpočet částky se skládá ze základní výměry, která je pevně stanovena pro konkrétní rok, a z 50 % procentní výměry starobního či invalidního důchodu zesnulého. V případě druhém mluvíme o *Sirotčím důchodu*, na který má nárok nezaopatřené dítě,

maximálně do 26 let věku, v případě úmrtí jednoho či obou rodičů. Výpočet probíhá podobně jako u vdovského/vdoveckého důchodu, tedy ze základní výměry, avšak procentní výměra starobního či invalidního důchodu zesnulého zde činí 40 %.

Namibijská republika má pro tuto oblast vyhraněno poněkud větší množství dávek. Konkrétně uvádíme *Manželský pozůstalostní důchod*, který náleží druhému z manželů. Jedná se o částku, která se vypočítává jako 40 % z trvalého invalidního důchodu zesnulého. *Siroťčí důchod* je dalším příspěvkem této oblasti a vyplácí se dětem do 18 let věku, které z důvodu úmrtí přišli o jednoho či oba rodiče. Jedná se o částku odpovídající 20 % trvalého invalidního důchodu rodiče. Dále se jedná o *Pozůstalostní dávku*, která náleží druhému z manželů, dětem zesnulého a ostatním osobám závislým na zesnulém jedinci. Vyplácí se konkrétní jednorázový příspěvek ve výši N\$8 475. Nakonec je to *Soucitná dávka*, která se vyplácí v případě úmrtí či vážného onemocnění blízkého rodinného příslušníka. Nejedná se o konkrétní částku, vyplácí se 100 % výdělku daného zesnulého či vážně nemocného zaměstnance. Tuto poslední dávku můžeme tedy považovat za obdobu naší finanční kompenzace pracovního úrazu.

Dá se říci, že v této oblasti se obě země převážně shodují. Zvláště přihlédneme-li k faktu, že Namibie má sice více opatření, ale v součtu by se jejich výše dala srovnávat s těmi, které jsou zavedeny v České republice.

5.2 Vzdělávací politika

Dostáváme se k výčtu kategorií druhé oblasti, tedy vzdělávací politiky. Z prostudovaných dokumentů jasně vyplývá, že obě zmiňované země jsou si vědomy důležitosti a síly vzdělání. Stát nikdy nemůže plně prosperovat, být rozvinutým, samostatným a konkurenceschopným ve chvíli, kdy je v rámci jeho společnosti velké množství nevzdělaných jedinců. Aby byli občané schopni se aktivně uplatňovat na trhu práce a tím rozvíjet HDP, je zapotřebí, aby k tomu měli dostatečné schopnosti, znalosti, dovednosti, kompetence a odbornost. K tomu všemu je nutné kvalitního a dostatečného vzdělání a samozřejmě také jisté doby praxe. Proto se oba státy snaží, aby jejich vzdělávací politika byla co nejefektivnější, nejrozpracovanější a umožňovala rozvoj celé společnosti.

VZDĚLÁVACÍ SYSTÉM

V rámci této kategorie můžeme pozorovat velké množství odlišností. Český vzdělávací systém se skládá ze vzdělávání předškolního, základního (primárního), středního

(sekundárního) a vysokoškolského a dalšího (terciárního). *Základní vzdělávání* se skládá z devíti ročníků, přičemž po ukončení 5. či 7. ročníku je v případě splnění stanovených požadavků možný přestup na víceletá gymnázia. Struktura je tvořena 1. stupněm, kam spadá 1.-5. ročník, a 2. stupněm, kam se řadí zbývající 6.-9. ročník. V této fázi studia žáci nabývají základních znalostí, dovedností, schopností, zkušeností, kompetencí a sociálních dovedností, u kterých se předpokládá, že se budou v dalších stupních vzdělávání rozšiřovat a prohlubovat. Dalším stupněm je *střední vzdělávání*, které se zpravidla skládá z jednoho až čtyř ročníků. Délka záleží na tom, zdali se jedná o střední vzdělání (1-2 roky), střední vzdělání s výučním listem (3 roky) či s maturitou (4 roky). Předpokládá se, že na této úrovni studia by si žáci měli více rozvíjet a osvojovat již získané poznatky, a to s konkrétnějším zaměřením na své budoucí povolání. V rámci *vysokoškolského vzdělávání* žáci mohou studovat ve třech stupních studijních programů, od kterých se odvíjí také předpokládaná délka studia. U bakalářského programu se jedná o 3–4 roky, u magisterského záleží na faktu, zdali je zde návaznost na bakalářské studium, poté je délka studia 1-3 roky, či skutečnost této návaznosti neexistuje, v tom případě se jedná o 4 – 6leté studium. Posledním, nejvyšším stupněm je doktorský studijní program v délce 3–4 roky. V rámci českého vzdělávacího systému se však můžeme setkat také s formou vzdělávání pro osoby ve vyšším věku, např. v podobě U3V.

Namibijský vzdělávací systém se od toho českého poněkud odlišuje. Má sice také strukturu *základního vzdělávání*, ta se však s tou naší příliš neshoduje. V tomto stádiu vzdělávání se rozlišují čtyři fáze – Junior Primary (1.-3. ročník), Senior Primary (4.-7. ročník), Junior Secondary (8.-9. ročník) a Senior Secondary (10.-12. ročník). 1.-7. ročník odpovídá našemu základnímu vzdělávání. 8.-12. ročník bychom mohli srovnat s naším vzděláváním středním, přičemž 10.-11. ročník odpovídá našemu střednímu vzdělání zakončenému výučním listem, 12. ročník střednímu vzdělání s maturitou. V Namibii tedy střední vzdělávání neexistuje, a právě úspěšné zakončení posledního, 12. ročníku, je předpokladem pro pokračování studia na dalším stupni, tedy univerzitě. Zde, v rámci *vysokoškolského vzdělávání*, mohou studenti taktéž studovat v programu bakalářském (3-4 roky), magisterském (1 rok) až doktorském (2 roky).

V rámci obou vzdělávacích systémů existují pro úpravu vysokoškolského vzdělávání samostatné zákony. Pro Českou republiku je to Zákon o vysokých školách č. 111/1998 Sb., vzpp., v Namibijské republice tuto oblast spravuje Zákon o vysokých školách č. 26/2003, vzpp.

Další část této již vytvořené kategorie patří problematikám, které by samy nepokryly rozsah celého samostatného kódu. Proto je uvádíme jen jako podkategorie, které je však potřeba zdůraznit. Nejen ve struktuře, ale také v **délce běžné vyučovací jednotky** se systémy v obou zemích liší. V České republice je standardní doba stanovena na 45 minut, v Namibii se jedná o délku 40 minut. Rozdíly jsou patrné také ve způsobu **hodnocení školních výkonů**. Zatímco na českých základních a středních školách jsme zvyklí na známkování na stupnici 1-5, přičemž 1 je rovna hodnocení výborný a 5 nedostatečný, pedagogové v Namibii v rámci základního vzdělávání pro své hodnocení používají stupnici A-U. Hodnocení písmenem A náleží žákovi ve chvíli, kdy zadaný úkol splnil na více jak 80 %, písmeno U poté poukazuje na nedostatečný výkon žáka, tudíž se úkol považuje za nesplněný.

Dále také rozdíly můžeme pozorovat ve vymezení pojmu “vzdělávání dospělých”, který v českém pojetí znamená vzdělávání dospělých osob, tedy osob nad 18 let věku a zaměřuje se převážně na různé odborné a dodatkové vzdělávání či vzdělávání osob staršího věku. Namibie s tímto pojmem pracuje jako se vzděláváním, které je sice taktéž poskytováno dospělým osobám, avšak zahrnuje také osoby nezletilé, které dosáhly 16 let věku.

POVINNÁ ŠKOLNÍ DOCHÁZKA

Vzhledem k tomu, jak se liší oba výše uvedené vzdělávací systémy, liší se také délka doby povinné školní docházky. V rámci České republiky ji tvoří devět ročníků základního vzdělávání, nově však také poslední ročník předškolního vzdělávání. Dítě základní vzdělávání začíná zpravidla po dovršení 6 let věku a končí úspěšným dokončením 9. ročníku, nejspíše však do 17 let věku. V Namibii povinnou školní docházku tvoří 7. ročníků základního vzdělávání, přičemž dítě ji nastupuje po dovršení 7 let věku a pokračuje maximálně do 16 let věku. Z toho tedy jasně vyplývá, že namibijská povinná školní docházka začíná později, a ještě trvá kratší dobu. Přesto však Namibie oplývá občany vzdělanými, negramotnost je jevem ojedinělým, vyskytující se navíc pouze u příslušníků tamějších domorodých kmenů. Bohužel, i u nich se stát snaží o plné zapojení do společnosti, neustále zmenšuje jejich území, zakazuje jim lovit volně žijící zvěř a připravuje je tak o vše, co je jim vlastní. Autorka textu pohlíží na tuto situaci s pocitem lítosti a s názorem, že ne vždy je socializace tím nejlepším řešením.

BEZPLATNÉ VZDĚLÁVÁNÍ

Co se této kategorie týče, můžeme u zkoumaných zemí pozorovat značné rozdíly. Česká republika poskytuje bezplatné vzdělávání na všech státních školách, a to až do 26 let věku.

Žákům a jejich rodičům samozřejmě zůstávají výdaje za různé školní pomůcky a materiály, za stravování či za ubytovací služby v rámci školských zařízení. Avšak školní docházka jako taková je bezplatná pro všechna stádia v rámci státního vzdělávání. V Namibii je tato bezplatnost pouze v rámci povinné školní docházky, tedy do 7. ročníku. Bezplatné základní vzdělávání stanovuje namibijská Ústava, avšak Zákon o vzdělávání č. 16/2001 je s tím poněkud v rozporu. Tento zákon totiž předpokládá, že mimo soukromé výdaje na vzdělávání svých dětí budou rodiče navíc přispívat do Fondu rozvoje školy. Bez tohoto příspěvku např. není žákům umožněno účastnit se sportovních a jiných mimoškolních aktivit. Do soukromých výdajů můžeme zahrnout finance spojené s pořízováním školních potřeb, ubytování ve školských zařízeních (vzhledem k nízké hustotě obyvatelstva a širokému rozptýlení sítě škol velké množství dětí pobývá na internátě již v rámci základního vzdělávání), náklady na dopravu či na pořízení povinné školní uniformy. Nemůžeme opomenout ani fakt, že v době školní docházky nemohou děti pomáhat svým rodinám při práci a dalších činnostech nezbytných pro přežití. Není proto divu, že při pohledu na uvedený výčet finanční náročnosti vzdělávání se stále velké množství rodičů rozhoduje, zda u svého dítěte bude dodržovat a podporovat povinnou školní docházku či nikoliv.

Sama autorka se setkala se situací, že jistá namibijská rodina žila od místa výskytu nejbližší školy asi 1 hodinu cesty autem. Proto zde fungoval a byl považován za běžný takový systém, kdy děti v 7 letech odcházely na internátní školu do hlavního města Windhoek a jezdily domů pouze na víkendy. Rodiče se s touto skutečností vypořádávali tak, že neustále rozšiřovali svou rodinu a čekali na dobu, kdy se děti budou vracet po ukončení vzdělávání zase zpátky domů a přeberou rodinné podnikání. Takové fungování rodiny je v České republice ojedinělé, pro mnohé až nepochopitelné.

KURIKULÁRNÍ DOKUMENTY

Vedle Školského zákona a Zákona o vysokých školách v obou zemích existují ještě další kurikulární dokumenty a právní úpravy, které spravují oblast vzdělávání. V rámci českého školství mluvíme převážně o *Strategii vzdělávací politiky České republiky do roku 2020*, která tvoří obecný rámec a určuje, kam by měla oblast vzdělávací politiky v budoucnu směřovat. Z tohoto dokumentu dále vychází ostatní české koncepce a opatření v tomto oboru, které problematiku dále rozpracovávají a zaměřují se na její konkrétní oblasti. Mezi takové dokumenty řadíme *Rámcové vzdělávací programy* vydávané Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, na které ještě konkrétněji navazují *Školní vzdělávací programy*.

Ty si vydává sama škola a jejich prostřednictvím má možnost vytvořit např. vlastní podmínky pro přijetí nových uchazečů či pro fungování školy. To vše ale musí probíhat pouze v mezích zákona a dokumentů nadřazených ŠVP.

V rámci namibijské vzdělávací politiky existuje vedle právních předpisů také *Národní kurikulum základního vzdělávání*. Jedná se o období naší Strategie vzdělávací politiky, jelikož také odpovídá oficiálnímu popisu celostátní vzdělávací politiky. Obsahuje pokyny k výuce, jejímu plánování, organizování, provádění i hodnocení. V plánu je momentálně nový dokument nesoucí název *Vize Namibie 2030*, který se bude snažit přetvořit společnost tak, aby se Namibie stala co nejvíce prosperujícím, industrializovaným a konkurenceschopným státem. Toho se má docílit právě prostřednictvím vzdělávání, tedy pomocí osvojování znalostí, dovedností, schopností, kompetencí, postojů, hodnot a dalších návyků nezbytných pro plnohodnotné zapojení jedince do společnosti.

ŠKOLSKÁ RADA

Školská rada je zřizována jak při českých, tak namibijských školách. Mají dokonce i podobné složení a pravomoci. Tvoří ji rodiče či zákonní zástupci žáků, samotní žáci či studenti, jsou-li zletilými, pedagogičtí a další pracovníci školy a výraznou úlohu má samozřejmě také zřizovatel, případně ředitel školy. Snaží se o co nejlepší fungování konkrétní školy, o vytváření a naplňování jejích cílů a vizí, o podílení se na vytváření osnov, programů, školního řádu či o pružné reagování na aktuální potřeby žáků. V této oblasti se tedy obě země úzce shodují.

SHRNUTÍ A DISKUZE

V následující části se pokoušíme shrnout výsledky této práce, a abychom pokračovali ve stejném duchu, ve kterém je veden celý text, opět uvádíme shrnutí rodinné a vzdělávací politiky zvlášť.

Výsledky části pojednávající o rodinné politice můžeme rozdělit dle vytvořených kategorií. Co se rodiny týče, každý stát má svou typickou podobu této společenské instituce. Avšak při bližším pohledu je každá jednotlivá rodina individuální jednotkou s osobitými rysy a vlastnostmi, se svými potřebami a hodnotami. Proto před každým státem stojí nelehký úkol spočívající v tom vytvořit vlastní rodinnou politiku, která bude fungovat jednotně, avšak zároveň se bude snažit co nejvíce zohledňovat individualitu jednotlivých rodin. Součástí každé rodiny či domácnosti jsou osoby mužského i ženského pohlaví. Přestože se Namibie i Česká republika snaží o co největší genderovou rovnost, stále přetrvává diskriminace žen. V obou státech má různou podobu, ve výsledku se však jedná o totožný jev, se kterým je třeba pracovat, bojovat proti němu. Je třeba upevňovat obyvatele (nejen) obou států v tom, že ženy nejsou něčím méněcenným či podřadným, naopak mnohdy dokážou velmi pozitivně překvapit v tom, co všechno dokáží, co je v jejich silách. Kromě problému diskriminace žen se setkáváme také se stále více upadající institucí manželství, s čímž se pojí velké počty dětí, jež se mimo manželství rodí. S tímto jevem bojují oba rozebírané státy, ovšem zatím se situace stále jen zhoršuje. V České republice navíc ohrožuje stát stárnutí populace, snižování natality či odsouvání prvního těhotenství do pozdějšího věku. Namibii zase trápí i přes mnohé boje stále přetrvávající chudoba a nemoc AIDS. Jelikož ani jeden stát se nemůže pyšnit skutečností, že by příjmy jejich občanů byly dostatečné k tomu, aby pokryly potřebné životní výdaje, vytvořily si obě země systémy 3 pilířů sociální ochrany. Jejich názvy se možná v některých případech mírně odlišují, ale poslání mají podobné. Přímo i nepřímou podporu rodin s dětmi, aby stát co nejvíce pomáhal při sociálních událostech očekávaných i těch, na které se nelze připravit. Nejvíce rozebíranými událostmi v předkládané práci jsou těhotenství a mateřství, kdy oba státy mají nastavené dávky, jež představují finanční pomoc osobám či rodinám, které se přímo s těmito skutečnostmi potýkají. Z našeho výzkumu lze říci, že namibijský systém je oproti českému méně propracovaný a má široké mezery, se kterými je třeba pracovat. Mateřství a otcovství jsou záležitostmi trvajících celý život. Proto je třeba na rodiče a děti myslet také delší dobu než jen v období přímo po narození potomka. K tomu slouží finanční dávky příspěvků na děti, jež mají také svou obdobu v obou státech. Nemůžeme se však pohybovat pouze v pozitivních událostech, které těhotenství a mateřství

jistě přinášejí. Bohužel se setkáváme i s případy, kdy to tolik veselé není. Když člověk přijde o někoho blízkého, je to těžká doba. Ještě těžší je ale v případě, že finanční stav pozůstalých rozhodně není růžová. I v těchto těžkých časech obě země myslí na své občany a pomáhají jim v této nelehké situaci alespoň prostřednictvím finančních příspěvků.

V rámci vzdělávacích politik jsme došli k závěru, že obě země vlastní rozpracovaný vzdělávací systém, i když se navzájem mezi sebou liší. Větší efektivnost však spatřujeme v namibijském vzdělávání. Zatímco v České republice stojí povinná školní docházka spíše skutečně jen na povinnosti, Namibie se snaží své žáky i jejich rodiče více motivovat, cílí na konkrétní a praktické učivo, a přestože povinná školní docházka trvá pouze 7 ročníků, žáci z ní vycházející na podobné až stejné úrovni, jako je tomu u žáků českých. V rámci konkrétních motivačních prvků uveďme Fond rozvoje školy, kam by rodiče namibijských žáků přispívat měli, avšak není to jejich povinností. Pokud se však rozhodnou, že zde své příspěvky vkládat nebudou, jejich děti jsou vyřazeny ze sportovních a mimoškolních aktivit školy, a kterých se tedy nemohou účastnit. Jinak však platí, že základní vzdělávání (v Namibii pouze do 7. ročníku) je na státních školách bezplatné. Důležité je také uvést, že oba vzdělávací systémy stojí na svých kurikulárních dokumentech, které jsou rozvíjeny dokumenty následnými, ve kterých je zapotřebí se dostatečně orientovat a postupovat dle nich při přípravě i realizaci výuky.

Pokud bychom měli obecně rekapitulovat výše uvedené shrnutí, v obou oblastech jsme došli k překvapivému poznání, že mezi předkládanými státy, respektive jejich rodinnými a vzdělávacími politikami neexistují výraznější rozdíly.

Závěrem této části bychom ještě měli uvést krátkou sebereflexi. Jak již bylo uvedeno výše, tato práce vypovídá o problematice, která není příliš projednávána, proto není v tomto případě možné uvést srovnání s výsledky jiných autorů. Proto se můžeme zamyslet pouze nad pojetím předkládané práce. Kdyby autorka byla znovu postavena před úkol zpracovat stejné téma, jistě by využila více spolupráce se zahraničními organizacemi a osobami, jež se v této oblasti aktivně pohybují. Ráda by se také znovu podívala přímo do Namibie, aby předkládané výsledky mohla osobně rozebrat s tamějšími obyvateli a odborníky. K tomu však bohužel nebyl dostatek finančních prostředků. Doufejme však, že i přes to však tato práce bude mít alespoň minimální praktický přínos, třeba jen v tom, že se její čtenáři začnou více zajímat o Namibijskou republiku a možnou spolupráci s ní.

ZÁVĚR

Když se řekne Namibijská republika, mnoho z nás ani netuší, kde se tato země rozprostírá, a pokud bychom ji přeci jen zeměpisně zařadili, zahrnuli bychom ji do skupiny ostatních afrických zemí. Když se řekne „Afrika“, spousta lidí si vybaví sucho, hladomor, na kost vyhublé děti s mouchami na tváři a plastové láhve místo bot. Jak moc se tito lidé mýlí.

Prostřednictvím předkládané práce jsme došli k překvapivému zjištění, že přestože se oba zkoumané státy od sebe velmi liší zeměpisným umístěním, krajinou, hospodářstvím, národnostním složením či kulturou, nenalezneme v jejich rodinných a vzdělávacích politikách výraznější rozdíly.

Při svém srovnávání poměrů v Namibii a České republice nejen v rámci této práce jsme dospěli k názoru, že české sociální zabezpečení nijak nevybočuje z průměru, ba spadá lehce do skupiny podprůměrné. Česká republika v tomto směru stagnuje a přes veškeré snahy o změnu je její úsilí zaměřeno spíše na následné řešení než na předcházení negativním důsledkům sociálních situací v rámci celé společnosti. Oproti tomu Namibie je mladou demokracií, která je ve vývinu a má našlápnuto na velmi světlou budoucnost. Díky státní politice se postupně smazávají rozdíly ve společnosti a díky tomu se i v tak složitých poměrech, které komplikovali a komplikují vztahy ve spoustě dalších afrických zemích, a které mnohdy vyústili až v ozbrojený konflikt, daří nastavovat opatření tak, aby byla společnost vstřícná a spokojená.

Tvrdit, že se v namibijské rodinné a vzdělávací politice nenachází značné mezery, by bylo chybné. Z výsledků práce však vyplývá, že srovnávané oblasti mají v obou zemích mnoho shodných či velmi podobných prvků a opatření. Ve chvíli, kdy se v něčem odlišují, je na pováženou, který systém je více funkční a nebylo by od věci, kdyby se jím druhá země nechala inspirovat. Ku příkladu většina namibijských dětí jsou nadšenými žáky a studenty. Škola je motivuje ke vzdělávání, vyučuje efektivně, snaží se učivo rozvíjet a propojovat nejen v rámci jednotlivých předmětů, ale také s praxí. Z toho by si český vzdělávací systém měl jistě odnést příklad, jelikož i když teoreticky by u nás vzdělávání mělo probíhat stejně, v praxi se s touto skutečností setkáváme pouze ojediněle.

Závěrem lze podotknout, že předkládaná práce je pouze malou kapkou v moři a otevírá nepřehledné množství oblastí, které by se v rámci porovnávání fungování České a Namibijské republiky daly prozkoumat.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ARNOLDOVÁ, Anna. *Vybrané kapitoly ze sociálního zabezpečení*. 3., přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1393-2.

BRDEK, Miroslav a Helena VYCHOVÁ. *Evropská vzdělávací politika: programy, principy a cíle*. Praha: ASPI, 2004. ISBN 80-86395-96-0.

DUKOVÁ, Ivana, Martin DUKA a Ivanka KOHOUTOVÁ. *Sociální politika: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-3880-2.

FRANCOVÁ, Hana a Aleš NOVOTNÝ. *Sociální politika v základech*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-125-3.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.

JANÍKOVÁ, Marcela et al. *Základy školní pedagogiky*. Brno: Paido, 2009. ISBN 978-80-7315-183-6.

KALOUS, Jaroslav a Arnošt VESELÝ, ed. *Teorie a nástroje vzdělávací politiky*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1259-3.

KNAUSOVÁ, Ivana. *Vybrané kapitoly ze sociální politiky*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005. ISBN 80-244-1021-4.

KOHOUTEK, Jan, Arnošt VESELÝ a Zuzana ŠPAČKOVÁ. *Vzdělávací politika* [online]. Brno: © Masarykova univerzita, 2015 [cit. 2020-04-15].

KOLIBOVÁ, Helena. *Sociální politika 2*. Opava: Optys, 2008. ISBN 978-80-85819-67-0.

KOTOUS, Jan, Gabriela MUNKOVÁ a Martin ŠTEFKO. *Obecné otázky sociální politiky*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2013. ISBN 978-80-87439-08-1.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0643-9.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

KREBS, Vojtěch et al. *Sociální politika*. 5., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. ISBN 978-80-7357-585-4.

MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-502-8.

NEČADOVÁ, Věra. *Sociální politika – I. část, vysokoškolská skripta*. Jihlava: Vysoká škola polytechnická, 2010. ISBN 978-80-87035-49-8.

PLAŇAVA, Ivo. *Manželství a rodiny: struktura, dynamika, komunikace*. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-039-2.

POTŮČEK, Martin. *Veřejná politika*. Praha: Slon, 2005. ISBN 80-86429-50-4.

PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-3470-5.

PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

STRAUSS, Anselm a Juliet CORBINOVÁ. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert, 1999. ISBN 80-85834-60-X.

TOMEŠ, Igor. *Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost*. Praha: Socioklub, 2001. ISBN 80-86484-00-9.

VESELÁ, Renata. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. ISBN 80-86432-48-3.

WALTEROVÁ, Eliška. *Úloha školy v rozvoji vzdělanosti*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-083-2.

INTERNETOVÉ ZDROJE

SCHADE Klaus, Justina LA a Alexander PICK. *Financing Social Protection in Namibia* [online]. © OECD 2019 [cit. 2020-04-17]. Dostupné z:

<https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/6957c65a-en.pdf?expires=1591122427&id=id&accname=guest&checksum=8653A2A7F84713A2606A9E2B05A18953>

LEGAL ASSISTANCE CENTRE. *A Family Affair: The Status of Cohabitation in Namibia and Recommendations for Law Reform* [online]. © Legal Assistance Centre 2010 [cit. 2020-04-18]. ISBN 978-99945-61-39-1. Dostupné z:

<https://www.lac.org.na/projects/grap/Pdf/cohabitationfull.pdf>

MEAC. *Free Primary Education in Namibia: Current Context* [online]. © 2020 Ministry of Education Namibia, 2011 [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: https://www.unicef.org/namibia/na.MoE_2011_Oct_Free_Primary_Education_print_final.pdf

MEAC. *The National Curriculum for Basic Education* [online]. © NIED, Ministry of Education, Arts and Culture, 2016. ISBN 978-99916-66-75-4. Dostupné z: http://www.nied.edu.na/assets/documents/05Policies/NationalCurriculumGuide/National_Curriculum_Basic_Education_2016.pdf

MPSV. *Aktualizovaná Koncepce rodinné politiky: verze 29. května 2019* [online]. © 2020 Institut pro sociální politiku a výzkum [cit. 2020-04-15]. Dostupné z: <https://socialnipolitika.eu/wp-content/uploads/2019/09/Aktualizovana%CC%81-Koncepce-rodinne%CC%81-politiky-2019.pdf>

MŠMT a. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020* [online]. © 2013–2020 MŠMT [cit. 2020-04-16]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/Strategie_2020_web.pdf

MŠMT b. *Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+* [online]. © 2013–2020 MŠMT [cit. 2020-04-16]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategie-2030>

SOCIAL SECURITY ADMINISTRATION. *Social Security Programs Throughout the World: Africa, 2017: Namibia* [online]. Washington DC: ISSA, 2017. SSA Publication No.

13-11803 [cit. 2020-04-19]. Dostupné z:

<https://www.ssa.gov/policy/docs/progdesc/ssptw/2016-2017/africa/ssptw17africa.pdf>

© WAGEINDICATOR 2020. Living Wage Series – Namibia – December 2018.

WageIndicator.org [online]. [cit. 2020-04-20]. Dostupné z:

<https://wageindicator.org/salary/living-wage/namibia-living-wage-series-december-2018>

PRÁVNÍ PŘEDPISY

ČESKO. Zákon č. 110 ze dne 14. března 2006, o životním a existenčním minimu. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 37. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-110>

ČESKO. Zákon č. 111 ze dne 22. dubna 1998, o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1998, částka 39. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1998-111>

ČESKO. Zákon č. 117 ze dne 26. května 1995, o státní sociální podpoře. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1995, částka 31. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-117>

ČESKO. Zákon č. 155 ze dne 30. června 1995, o důchodovém pojištění. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1995, částka 41. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-155>

ČESKO. Zákon č. 187 ze dne 14. března 2006, o nemocenském pojištění. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 64. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-187>

ČESKO. Zákon č. 561 ze dne 24. září 2004, o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2004, částka 190. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>

ČESKO. Zákon č. 563 ze dne 24. září 2004, o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2004, částka 190. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-563>

REPUBLIC OF NAMIBIA. *Education Act 16 of 2001* [online]. © 2017–2020 Namibia Legal Database [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: https://laws.parliament.na/cms_documents/education-d722dfce43.pdf

REPUBLIC OF NAMIBIA. *Higher Education Act 26 of 2003* [online]. © 2017–2020 Namibia Legal Database [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: https://laws.parliament.na/cms_documents/higher-education-f900e4d428.pdf

REPUBLIC OF NAMIBIA. *Namibian Constitution* [online]. © 2017–2020 Namibia Legal Database, 1990 [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: https://laws.parliament.na/cms_documents/namibian-constitution-e77d13246a.pdf

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

MEAC	Ministry of Education, Arts and Culture
MGECW	Ministry of Gender Equality and Child Welfare
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠ	Mateřská škola
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
N\$	Namibijský dolar
RVP	Rámcový vzdělávací program
Sb.	Sbírka zákonů
ŠVP	Školní vzdělávací program
U3V	Univerzita třetího věku
vzpp.	Ve znění pozdějších předpisů
WHO	Světová zdravotnická organizace

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Rozhovor

Příloha P II: Esej „Česká rodina a rodiny žijící v Namibii“

PŘÍLOHA P I: ROZHOVOR

Dear Mr. Schubert,

I am writing in regards of my problem. How I said before I am studying a Social pedagogy at university and in these days, I am working on my Bachelor Thesis. The topic is Selected aspects of social policy in the Czech Republic and the Republic of Namibia. I am trying to get into the issue as much as possible. Our goal is to describe family policy and education policy in Namibia and find out common and different elements between these policy in yours and mine country.

I know you have close to both topics, so I decided to ask you for help. Your answers are going to be included and published in our research. I need to know if I have permission to publish them.

Now to something more specific.

1. Firstly, could you please **describe yourself**?
  - a. Where do you work?
  - b. In what kind of family did you grow up? In what kind of family do you live now?
  - c. You can write anything about you what could help to my work.
2. How would you describe **social policy** in Namibia in general?
  - a. Do you find it enough?
  - b. Where do you see the biggest pros and cons?
3. **Family policy**
  - a. How do typical families look like in Namibia? And how do they work?
  - b. What are the goals of family policy in Namibia?
  - c. What is the concept in Namibian family policy?
  - d. Are there any peculiarities in your family policy (pros and cons, which should be removed)?
  - e. What is the form of state support (direct and indirect)?
  - f. What is the typical image of Namibian family?
  - g. What type of family predominates?
  - h. What about married couples? Do they have some pros and cons in the state? Or is it more advantageous for them to stay in cohabitation?
  - i. Do family have lot of children?

4. Education policy

- a. What is the education system in Namibia?
- b. Where Namibia (and you) see the importance of education?
- c. What are the goals and concepts of education?
- d. How are considered the functions of education (preventive, corrective, economic or socio-cultural)?
- e. How does the state invest to education?
- f. What is the role of the state and other actors in this part?
- g. Does everyone have equal access to education?

Whatever you find relevant and important, please, write it to me. Even if it is not in the questions.

PŘÍLOHA P II: ESEJ „ČESKÁ RODINA A RODINY ŽIJÍCÍ V NAMIBII“

MOJE DĚTI, TVOJE DĚTI, NAŠE DĚTI

Nedávno jsem sama měla možnost vidět a poznat, jak fungují rodiny v jiné zemi, a to konkrétně v Namibii. Touto zkušeností mi bylo vlastně umožněno zkoumat tři různé rodiny. Rodinu českou, kterou jsme tam zastupovali v hojném počtu, rodinu namibijskou, a rodinu, která spojila občany namibijské a rakouské.

Při vzájemných interakcích těchto tří skupin se rozdíly nezdály být příliš patrné, ale pokud se nezúčastněný pozorovatel vyskytl v situaci, kdy mohl rodinu pozorovat pouze jednu z rodin samostatně, mohl si povšimnout mnoha výrazných rozdílů, které si nyní zkusíme přiblížit.

Rodina česká aneb řízek na cesty už není tak aktuální

Snad bychom mohli začít rodinou českou, kterou známe nejlépe. O to těžší však asi bude zamyslet se nad jejími typickými rysy, jelikož nám vše přijde samozřejmé a důvěrně známé. Navíc se musíme povznést nad rozdíly mezi samotnými českými rodinami, abychom na ně mohli pohlédnout jako na celek.

Pokud bychom měli čerpat pouze z návštěvy Namibijské republiky, kde byla zastoupena širší česká rodina, viděli bychom tam jeden hlavní rys – všichni členové se chovali jako k sobě rovným. Nezáleželo na věku ani pohlaví, každý měl právo na svůj názor, svobodnou volbu nebo právo říci „ne“.

Jistě si uvědomujeme, že musíme přihlížet i k částečnému rekreačnímu charakteru pobytu v zahraničí, kdy se návyky i chování jednotlivců i skupin poměrně výrazně liší od chování běžného, zaběhnutého, a tudíž i typického. Zde bychom mohli zařadit to, že muži chodí do práce, vydělávají, snaží se zabezpečit rodinu, a to i na úkor volného času stráveného s rodinou. Ženy vykonávají mnohdy méně prestižní profese než její manžel. Často to může být z důvodu, že má před sebou vidinu těhotenství a mateřství, tudíž se za budováním kariéry příliš nežene. Dle mnohých názorů by totiž veškerá snaha ženy v aktivním období na trhu práce později při zakládání rodiny přišla vniveč.

Dále muži očekávají, že za jejich čas strávený v zaměstnání se doma dočkají voňavé a uklizené domácnosti i manželky s tím, že na stole již stojí teplé a chutné jídlo a studené pivo.

Péče o domácnost a děti je povinností ženy, těžší práce např. na zahradě pak zbývají na silného muže.

Na druhou stranu lze s opatrností říci, že se obraz typické české rodiny 21. stol. však začíná čím dál tím více proměňovat. Ženy již odmítají strávit hodiny za kuchyňskou linkou či se štětkou do záchodu a muži se zase nechtějí dít u výrobního pásu dlouho do noci, den co den. Ženy často touží po hvězdné kariéře, kdy se jim dostane náležitého uznání i ohodnocení a muži jsou často šťastnější doma, kdy se můžou starat o své ratolesti a brýle se jim mlží nad rozpálenými hrnci s voňavou večeří.

Mnozí se nedokáží s tímto fungováním ztotožnit a stále se snaží propagovat tradiční model rodiny. Proč však v těchto inovacích vidět zásadnější problém? Pokud to vyhovuje oběma stranám, oběma partnerům, tak je skvělé, že dokázali najít tento kompromis a oba jsou s chodem domácnosti spokojeni.

Rodina namibijská aneb souznění s přírodou pro rodiny zahlcené moderními technologiemi nepředstavitelné

Vyspělé moderní společnosti zahrnuté množstvím nejnovějším technologií, vymožeností a pomocníků, kteří usnadňují a napomáhají jednoduššímu chodu každodenního života si myslí, jak skvěle se mají. Bydlí v betonových útvarech, k dispozici mají nepřetržitý přístup k tekoucí vodě, u které si teplotu nastaví dle libosti, k elektrickému osvětlení, regulované teplotě místností, dálkovým ovladačům, ke společníkům v podobě mobilních telefonů a sociálních sítí. Tito lidé mají pocit, že mají vše, a přesto jsou tak zoufale ochuzení. Ochuzení o soulad s přírodou.

Vždyť i samotné umělé osvětlení je jedním z našich velkých nepřátel. Jeho klady sice stále přetrvávají, ale podívejme se například na nepříznivé působení osvětlení na přirozený spánek člověka. Veškerá elektronika vyzařuje převážně LED osvětlení, které náš mozek vnímá ve spektru studených barev. Příroda lidstvo naučila, že když zajde Slunce, znamená to povel pro lidský mozek, konkrétně jeho suprachiasmatické jádro (ústřední čtyřicetihodinové hodiny našeho těla), že je čas jít spát (Walker, 2018). To jsme samozřejmě v dnešní době jen těžko schopni dodržovat vzhledem k tomu, že nás umělé osvětlení doprovází snad na každém kroku. Není proto žádným překvapením, že lidé trpí nespavostí či spánkovou deprivací. I proto je v dnešní době stále častěji využívána tzv. terapie tmou, jejímž jedním cílů je upravit i biorytmy člověka do původního stavu.

Se západem Slunce souvisí také pokles okolní teploty, který je dalším povellem pro náš mozek, že už je ta správná doba ulehnout do peřin. Regulovanou teplotou místnosti však ani tento podnět nerespektujeme a máme zde další příčinu našich problémů s usínáním.

Abychom ale neodbočovali od tématu. Představme si, že bychom se vrátili k původnímu způsobu života. Není tím myšleno žití v jeskyni, ale jistě výrazným způsobem omezit „luxus“ dnešního života (tedy alespoň to, co je za luxus považováno moderní a vyspělou společností). Máme tím na mysli navrácení se k naslouchání našeho vnitřního hlasu. Chození spát tehdy, kdy se nám začnou klížit oči, ráno vstávat díky slunečním paprskům, jíst tehdy, když máme hlad, a to potraviny, které jsme si sami vypěstovali, trávit večery konverzací s ostatními z očí do očí apod. To je jen velmi krátký výčet toho, co bychom mohli v našem životě měli změnit.

A proč vlastně byly zmíněny předešlé informace a úvahy, když je tématem eseje porovnání rodin? Veškeré návyky rodičů se velmi silně projeví i na jejich dětech, které se podle toho budou v budoucnu řídit. Je to kruh, kdy jedna věc ovlivňuje všechny ostatní a ty se dále ovlivňují navzájem.

Když se podívám na rodinu, kterou jsme v Namibii měli možnost poznat, nachází se někde ve zlatém středu. Jedná se o manžele ve středním věku. Otec je čistokrevný San, tedy křovák. Oba i s matkou pracují na tamější farmě. Lidé, kteří zde také pracují si v jejím okolí postavili domy a vytvořili si tak svou malou osadu. Bydlí sice v domech, mají televize a auta. Domy však neoplývají žádným luxusem, jsou uplácány z hlíny, cihel a obyty plechem, televize jsou sice funkční, ale je otázkou, na jak dlouho, a auta často vypadají, že se s nimi již minimálně 20 let nejezdilo. A tamější lidé si s tím i přesto vy-stačí. Elektřina i voda tam zavedené sice jsou, ale jen v omezeném množství.

Nikdy jsme neměli možnost vidět někoho, kdo by byl tak úzce spjat s přírodou. Nebyl to příklad naučených znalostí a spousty prožitých zkušeností, se kterými jsme se mohli v našem okolí již setkat. Bylo to přímo v lidech samotných, jejich součástí. V buši dokázali zahlédnout zvěř na neskutečnou vzdálenost, i když ostatní stále viděli jen zeleno-hnědé barvy splývající do sebe a občas nějaký keř. Jejich láska k zemi (Namibii jako celku i k přírodě, ke každému kameni) byla dojmavější a všichni bychom si z nich měli vzít příklad.

Stejně jako mají rozdílný životní styl, také život rodinný se liší od typicky evropského modelu. Při rozhovorech s již zmíněným otcem od rodiny bylo překvapivé, že si sám nebyl jistý, kolik má vlastně dětí. Začal s určitým počtem, který postupně v nejistotě navyšoval, až

skončil u čísla 6. Myslet si, že si kvůli tomu své rodiny příliš neváží, by ale bylo mylné. Tento muž je velmi zaměstnán obstaráváním všeho potřebného pro rodinu a jeho pracovní doba prakticky není omezena. Proto starost o děti většinou připadne matce, potažmo některé z žen v osadě, jelikož i matka musí být v práci a děti jsou tak vychová-vány smíšeně s ostatními. Rodina spolu netráví všechnen čas, nemají o sobě veškeré in-formace, z ekonomické stránky na tom není zrovna nejlépe, a přitom jsou si velmi blízcí.

Mohlo by se zdát, že uvedený příklad není ideálním obrazem rodiny. Tak tomu ale není. Možná neoplývá typickými znaky, které známe z našeho okolí, ale můžeme s jistotou říci, že by se otec pro svou rodinu rozdal. Na zmiňované farmě pracuje již od mládí, a je věrný a naprosto oddaný jí a svým zaměstnavatelům, přírodě i své rodině. Který jiný člověk z vyspělých zemích by to o sobě mohl tvrdit stejně a se stejnou jistotou.

Rodina rakousko-namibijská aneb kousek od každého

Pojďme si představit, že jsme se vrátili zpět do našich dětských let, čerstvě jsme si začali chodit hrát za ostatními dětmi do mateřské školy a naší největší radostí je, když si nás rodiče vyzvednou „po o“. A pak se ti samí rodiče rozhodnou, že nás přestěhují. Ne-jedná se však jen o nový byt či dům. Přestěhují nás někam, kde je všude sucho, kolem nás spousta zvířat, které neznáme ani ze zoo, a také noví lidé, kterým ne vždy rozumíme.

Asi takové pocity zažívaly děti rakouských manželů, kteří se rozhodli celou svou rodinu přestěhovat do Namibie. Hlavní pohnutky pravděpodobně byly finančního rázu, ale když člověk jednou pozná tamější přírodu, není toto jejich zásadní rozhodnutí zas tak těžké pochopit. Kulturní šok rodiny byl zmírněn faktem, že Namibijská republika je bývalým německým protektorátem, tudíž i jedním z jejích úředních jazyků zůstala němčina. Rodina tak v novém státě měla výraznou výhodu při začleňování se do nového kolektivu.

Co se týče dětí, jistě se musely také potýkat s mnoha změnami. Ale postupně vy-rostly, Namibii považují za svůj domov více než jejich rodiče, a začaly zde zakládat také své rodiny. Oba synové, se kterými jsme měli možnost se při naší cestě setkat, si našli černošské partnerky. Zajímavostí je, že obě ženy jsou rozvedené a z předchozího manželství již mají potomky. Když si vybavím postoje otce těchto dvou mužů, jsou v silném rozporu s jejich výběrem životních partnerek. Jejich otec totiž zastává tradiční, zakořeněný názor, že muž je živitelem rodiny, který má hlavní slovo, zastává těžkou práci, je považován za toho silného, stabilního, který má pouze své povinnosti a ostatní ho více méně nezajímá. Naopak žena má být tou něžnou, křehkou, milující, bez výraznějšího vlastního názoru, která svůj veškerý čas

stráví v kuchyni a výchovou dětí. Pokud chce žena založit rodinu, nemá právo na žádnou kariéru, protože kterému zaměstnavateli se vyplatí takovou ženu zaměstnat s vidinou, že mu stejně za chvíli odejde na mateřskou. Navíc tato žena v této době své nepřítomnosti zameškává spoustu inovací a pokroků, které jsou v její profesi zásadní, a kterým se ona bude muset opět učit, tudíž výrazně klesne její kvalifikace i produktivita. Otec je o svém názoru skálopevně přesvědčený a debaty na toto téma jsou plné silných emocí i slov. A i přesto, že má občas nějaký „úlet“, jeho žena je ochotna mu vše aspektovat, být tou vzornou manželkou a jeho neduhy přehlížet.

Naopak rodiny jeho synů již nejsou čistou rakouskou krví. Muži si stále ještě částečně zachovávají postoje svých předků, ale žena má již větší slovo, i když stále spoustu času stráví v kuchyni a péčí o domácnost a rodinu. Muž má však již víceméně rovnocenné postavení ve výchově dětí jako ženy, snaží se s rodinou trávit co nejvíce volného času.

Bohužel jsme neměli možnost plně nahlédnout do tajů těchto rodin. Jedna z žen totiž pochází z vysoce postavené rodiny Hererů, jež jsou místním tradičním kmenem. Jistě by bylo velmi zajímavé a poučné zjistit více o fungování rodin žijících v tomto kmeni. A to nejen poznatky o jejich kultuře, zvycích, ale také o jejich hodnotách a pohledech na rodinu i na společnost jako celek.